

Maria Kyrölä

Kieli avaimena yhteiskuntaan

Maahanmuuttajataustaisen lapsen suomen kielen omaksuminen
erilaisissa sosiaalisissa ympäristöissä

Opinnäytetyö
Syksy 2014
Sosiaali- ja terveysalan yksikkö
Sosiaalialan koulutusohjelma

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveystieteiden yksikkö

Koulutusohjelma: Sosiaalialan koulutusohjelma

Suuntautumisvaihtoehto: Sosionomi (AMK)

Tekijä: Maria Kyrölä

Työn nimi: Kieli avaimena yhteiskuntaan. Maahanmuuttajataustaisen lapsen suomen kielen omaksuminen erilaisissa sosiaalisissa ympäristöissä.

Ohjaaja: Minna Zechner

Vuosi: 2014

Sivumäärä: 74

Liitteiden lukumäärä: 3

Tutkin maahanmuuttajataustaisten lasten suomen kielen omaksumista kahdessa oppimisympäristössä, kotona ja päiväkodissa. Keskityn tutkimuksessani erityisesti sosiaaliseen ympäristöön. Sosiaalisella ympäristöllä tarkoitan lapsen sosiaalisia kontakteja ja vuorovaikutussuhteita. Tavoitteeni tutkimuksessani on selvittää, miten oppimisympäristö ja varsinkin sosiaalinen ympäristö muokkaa lapsen kielen kehitystä, miten sosionomi (AMK) voi tukea lapsen kasvua kohti kaksikielisyyttä ja tarkastella sosiaalisten suhteiden vaikutusta suomen kielen omaksumiseen. Pyrin myös tutkimuksessani selvittämään eläkö maahanmuuttajataustainen lapsi kahdessa aivan erilaisessa kieliympäristössä.

Toteutin tutkimukseni monikulttuurisessa päiväkodissa ja kvalitatiiviseen tutkimukseeni osallistui seitsemän maahanmuuttajaperhettä. Keräsin tutkimukseeni tietoa havainnoimalla lapsia, haastatteleamalla vanhempia, arvioimalla lasten suomen kielen taitotasoa Kettu- testin avulla sekä luovan toiminnan menetelmillä, jonka avulla toin lasten ääntä kuuluviin.

Maahanmuuttajataustaiset perheiden määrä on lisääntynyt Suomessa huomattavasti. Tämä on kasvava haaste myös varhaiskasvatukselle ja sosiaalityölle. Keskeistä opinnäytetyössäni on lisätä tietämystä maahanmuuttajataustaisista lapsista ja heidän suomen kielen oppimisympäristöistä, jotta osaisimme tukea lapsia sekä heidän perheidensä kokonaisvaltaista hyvinvointia ja kasvua kohti kaksikielisyyttä. Tutkimuksessani selvisi, että lapsen äidin ja lapsen kielitasolla on yhteys.

Avainsanat: varhaiskasvatus, maahanmuutto, oppimisympäristö, sosiaalinen ympäristö.

SEINÄJOKIUNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Health Care and Social Work

Degree programme: Degree Programme in Social Services

Specialisation: Bachelor of Social Services

Author: Maria Kyrölä

Title of thesis: Language as a key to society. Immigrant background children's Finnish learning in social environments.

Supervisor: Minna Zechner

Year: 2014

Number of pages: 74

Number of appendices: 3

This thesis is about how children with immigrant background learn to speak Finnish in two different learning environments, at home and at day care center. Learning environment is a broad concept, and therefore I concentrate my research in particular on the social environment and its connection to learning Finnish. The goal of this thesis is to determine how the learning environment, in particular the social environment, models the child's language development. Furthermore, I examine how a Bachelor of Social Services could support a child's growth towards bilingualism and how social relationships affect learning Finnish. I also try to find out in my research whether children with immigrant background live in two completely different language environments.

This research was carried out in a multicultural kindergarten and there were seven immigrant families in my research. I collected the data using a wide range of information sources by observing the children, interviewing parents, assessing children's Finnish level with Kettu- test and other creative methods in order for the children's voice to be heard.

The number of families with immigrant backgrounds has increased considerably in Finland. This is a growing challenge for early childhood education and social work. An essential point in my thesis is to increase knowledge about children with immigrant background and their Finnish language learning environments, so that we could better support children and their families in a holistic well-being, growth towards bilingualism and being a part of the Finnish society.

Keywords: early childhood education, immigration, learning environment, social environment.

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ	4
Kuvio- ja taulukkoluetelo.....	6
1 JOHDANTO	7
2 PÄIVÄKOTI LAPSEN KIELEN KEHITYKSEN YMPÄRISTÖNÄ.....	10
2.1 Varhaiskasvatuksen monikulttuuriset tavoitteet	10
2.2 Monikulttuurisuus päiväkodissa	12
2.3 Lapsen sosiaaliset suhteet päiväkodissa	13
2.4 Suomi toisena kielenä -opetus.....	15
2.5 Tavoitteena toiminnallinen kaksikielisyys.....	18
2.5 Sosionomi (AMK) maahanmuuttajataustaisen lapsen tukena ...	19
3 KOTI LAPSEN KIELEN KEHITYKSEN YMPÄRISTÖNÄ.....	21
3.1 Äidinkieli	22
3.2 Vanhempien maahanmuuttajatausta	23
3.3 Lapsen sosiaaliset suhteet kotiympäristössä	25
4 PÄIVÄKOTI JA KOTI YHTEISTYÖSSÄ.....	28
4.1 Oppimisympäristöjen välinen yhteistyö	28
4.2 Kasvatuskumppanuus	29
5 TUTKIMUSPROSESSI JA AINEISTONKERUUMENETELMÄT	32
5.1 Moninainen aineistonkeruu.....	33
5.1.1 Kielitaidon Kettu- testi.....	33
5.1.2 Lasten havainnointi.....	35

	5
5.1.3 Vanhempien haastattelu	37
5.1.4 Lasten piirustustuokiot	39
5.2 Tutkimuksen eettisyys, validius ja reliabelius	40
6 MONENLAISTA SUOMENKIELEN TAITOA.....	43
6.1 Ensimmäinen lapsi.....	43
6.2 Toinen lapsi	45
6. 3 Kolmas lapsi	47
6.4 Neljäs lapsi	48
6.5 Viides lapsi	50
6.6 Kuudes lapsi.....	51
6.7 Seitsemäs lapsi	53
7 SEITSEMÄN SOSIAALISTA YMPÄRISTÖÄ	55
8 JOHTOPÄÄTÖKSET.....	66
LÄHTEET	69
LIITTEET.....	74

Kuvio- ja taulukkoluetelo

Kuvio 1. Maahanmuuttajataustaisten perheiden määrä Suomessa	24
Kuva 1. L1: Minä kotona	44
Kuva 2. L6: Minä päiväkodissa	53
Kuva 3. L1:n sosiaalisen ympäristön kartta.....	56
Kuva 4. L2:n sosiaalisen ympäristön kartta.....	58
Kuva 5. L3:n sosiaalisen ympäristön kartta.....	59
Kuva 6. L4:n sosiaalisen ympäristön kartta.....	61
Kuva 7. L5:n sosiaalisen ympäristön kartta.....	62
Kuva 4. L6:n sosiaalisen ympäristön kartta.....	63
Kuva 3. L7:n sosiaalisen ympäristön kartta.....	64

1 JOHDANTO

Tutkin maahanmuuttajataustaisten lasten suomen kielen omaksumista kahdessa erilaisessa oppimisympäristössä, kotona ja päiväkodissa. Tutkimuksessani maahanmuuttajataustaisella lapsella tarkoitan lasta, jonka äidinkieli ei ole suomi, ruotsi, saame tai viittomakieli ja lapsen vanhemmat tai toinen vanhempi on maahanmuuttaja. Käsite kattaa sekä Suomessa syntyneet että ulkomailla syntyneet lapset. Lapsella voi olla suomen kansalaisuus, vanhempien lähtömaan kansalaisuus tai kaksoiskansalaisuus. (Maahanmuuttajatyön kehittäminen varhaiskasvatuksessa 2007, 17.) Kaikki tutkimukseni lapset ovat toisen polven maahanmuuttajia, koska heidän vanhempansa ovat asuneet Suomessa lapsen syntymähetkellä (Rapo 2011). Perheestä, jossa vähintään toinen vanhempi on maahanmuuttaja, käytän termiä maahanmuuttajaperhe, vaikka lapsi olisi syntynyt Suomessa.

Omaksuminen on sosiaalinen ilmiö eikä sitä voi irrottaa erilliseksi kokonaisuudeksi ympäristöstään (Kronqvist & Kumpulainen 2011, 7). Lapsi kasvaa, oppii ja kehittyy erilaisissa sosiaalisissa ympäristöissä, jotka ovat osa lapsen oppimisympäristöjä (Kronqvist & Kumpulainen 2011, 88). Oppimisympäristön käsitteelle on hyvin erilaisia tulkintoja. Käytän tutkimuksessani määritelmää, jonka mukaan oppimisympäristö muodostuu fyysisistä, sosiaalisista, teknologisista, paikallisista ja didaktisista ominaisuuksista sekä edellytyksistä, koska tämä määritelmä sopii hyvin tutkimuksen kontekstiin. Fyysisellä oppimisympäristöllä tarkoitetaan oppimisympäristön tiloja ja rakennuksia. Sosiaalinen oppimisympäristö viittaa vuorovaikutukseen ja tekninen opetusteknologiaan. Paikallinen oppimisympäristö tarkoittaa laajemmin oppimisympäristön aluetta ja paikkaa. Didaktisella ympäristöllä tarkoitetaan oppimista tukevaa ympäristöä kuten materiaaleja tai pedagogisia haasteita. Oppimisympäristö muodostaa resurssit, jotka tukevat lapsen oppimista. (Manninen, Burman, Koivunen, Kuittinen, Luukkanel, Passi & Särkkä 2007, 36.) Tutkimuksessani korostan kuitenkin sosiaalisen oppimisympäristön merkitystä, koska lapsen kielen omaksuminen perustuu erityisesti sosiaalisiin kontakteihin, kielelliseen vuorovaikutukseen ja on keskeistä sosionomin osaamisaluetta varhaiskasvatuksessa.

Haluan tutkimuksessani selvittää, miten oppimisympäristö muokkaa lapsen kieltä, miten voimme varhaiskasvatuksen ammattilaisina tukea lapsen kasvua kohti kaksikielisyyttä ja tarkastella, miten sosiaaliset suhteet näyttäytyvät osana suomen kielen omaksumisen prosessia. Tutkimuskysymyksiäni ovat: Miten oppimisympäristö ja erityisesti lapsen sosiaalinen ympäristö ovat yhteydessä suomen kielen oppimiseen? Eläkö maahanmuuttajataustainen lapsi kahdessa eri kielimaailmassa? Miten sosionomi (AMK) voi tukea maahanmuuttajataustaisen lapsen kasvua kaksikieliseksi lapseksi ja suomalaisen yhteiskunnan jäseneksi? Toteutin tutkimukseni monikulttuurisessa päiväkodissa suomalaisessa kaupungissa, jonka nimen jätän tutkimukseeni osallistuvien anonyymiteetin vuoksi mainitsematta. Laadulliseen tutkimukseeni osallistui seitsemän maahanmuuttajaperhettä. Keräsin monipuolisesti tutkimukseeni aineistoa havainnoimalla, haastattelemalla, arvioimalla sekä luovan toiminnan menetelmillä. Tein opiskeluaikani yhden harjoittelujakson kyseisessä päiväkodissa, joten tunsin etukäteen lapset ja heidän perheensä, mikä helpotti tutkimustani, mutta osaltaan toi siihen myös haasteita.

Maahanmuuttajataustaiset lapset ovat aiheena Suomessa tällä hetkellä hyvin ajankohtainen, koska yhteiskuntamme on monikulttuuristunut paljon viimeisten vuosien aikana. Esimerkiksi Helsingissä on jo monia päiväkoteja, joissa maahanmuuttajataustaiset lapset ovat enemmistönä. Tämä on suuri haaste myös varhaiskasvatukselle sekä sosiaalityölle. Maahanmuuttajataustaisten lapsien määrä kasvaa ja näiden perheiden sekä lasten tarpeisiin on osattava vastata. Ammattilaisten on otettava huomioon eri kulttuureista tulevien asiakkaiden kieli- ja kulttuuritausta (Maahanmuuttajatyön kehittäminen varhaiskasvatuksessa 2007, 15). Tutkimukseni tavoitteena on lisätä tietoisuutta maahanmuuttajataustaisista lapsista sekä lasten suomen kielen oppimisympäristöistä, jotta osasimme tukea paremmin heidän kokonaisvaltaista hyvinvointiaan, kasvuaan kaksikieliseksi lapsiksi ja suomalaisen yhteiskuntamme jäseniksi.

Bronfenbrennerin ekologisen systeemitheorian mukaan lapsen ympäristö koostuu sisäkkäin rakentuvista mikro-, meso-, ekso- ja makrosysteemeistä. Lapsen näkökulmasta perhe ja päivähoito kuuluvat lähimpään ympäristöön eli mikrosysteemiin. Mesosysteemi käsittää ympäristöjä, joissa lapsi aktiivisesti toimii,

välisiä suhteita ja vuorovaikutusta esimerkiksi päiväkodin ja kodin yhteistyötä. Lapsen eksosysteemiin kuuluvat esimerkiksi media, asuminen, vapaa-aika, sosiaaliset ja taloudelliset tekijät. Uloin eli makrosysteemi viittaa kulttuuriin, kasvatukseen, laki- ja poliittisiin järjestelmiin, jotka osaltaan vaikuttavat lapsen ja perheen elämään. (Kyrönlampi- Kylmänen 2007, 26- 27.)

Käytän tutkimuksessani omaksumisen käsitettä. Omaksuminen tarkoittaa, että suomen kielitaito saavutetaan käyttämällä kieltä viestinnän ja toiminnan välineenä esimerkiksi leikissä (Julkunen 1998, 17). Oppimisen käsitettä käytän, kun puhun tavoitteellisesta suomen kielen opettamisesta. Oppimisessa korostuu opettajan rooli ja erillinen opetustilanne. (Hujala, Puroila, Parrila- Haapakoski & Nevala 1998, 36.) Tutkimuksessani käytän oppimisen käsitettä puhuttaessa päiväkodin suomi toisena kielenä opetuksesta.

Varhaiskasvatus on lasten kanssa tapahtuvaa kasvatuksellista vuorovaikutusta. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää lasten kokonaisvaltaista hyvinvointia, kasvua, kehitystä sekä oppimista. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 11.) Monikulttuurisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan sekä valta- että vähemmistöryhmille suunnattua suvaitsevaisuuskasvatusta, eri kieliin, kulttuureihin ja uskontoihin tutustumista, kielen oppimista sekä lapsen identiteetin vahvistamista (Paavola & Talib 2010, 227- 232). Varhaiskasvatuspalvelut ovat merkittävä osa koko maahanmuuttajaperheen kotoutumisen prosessia ja syrjäytymisen ehkäisyä. (Maahanmuuttajatyön kehittäminen varhaiskasvatuksessa 2007, 15- 16).

Tutkimuksessani tarkastelen ensiksi päiväkotia kielellisenä oppimisympäristönä. Haluan selvittää, kuinka paljon päiväkodin sosiaaliset suhteet vaikuttavat kielen omaksumiseen. Toisessa pääluvussa keskityn lapsen kotiympäristöön, sosiaalisiin suhteisiin ja pohdin suomen kielen oppimista siellä. Käsittelen hieman lapsen äidinkielen merkitystä suhteessa suomen kielen omaksumiseen sekä maahanmuuttajataustaisuutta. Lisäksi mietin päiväkodin ja kodin välistä yhteistyötä, jonka tavoitteena on edistää maahanmuuttajataustaisen lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia. Viidennessä ja kuudennessa luvussa kerron tutkimukseni menetelmistä, toteutuksesta ja tuloksista.

2 PÄIVÄKOTI LAPSEN KIELEN KEHITYKSEN YMPÄRISTÖNÄ

Suomalainen varhaiskasvatus pohjautuu Yhdistyneiden Kansakuntien Lapsen oikeuksien sopimukseen, joidenka peruseriaatteisiin kuuluu lapsen oikeus tasa-arvoiseen kohteluun ja hyvään elämään. Suomessa varhaiskasvatusta ohjaavat päivähoitolaki sekä varhaiskasvatuksen valtakunnalliset linjaukset kuten Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet vuodelta 2005 sekä esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet. (Vataja & Halme 2011, 9.) Maahanmuuttajataustaisten lasten varhaiskasvatuksessa täytyy lisäksi huomioida kieli- ja kulttuuritaustaista väestöä koskevat lait ja asiakirjat, jotka edistävät muun muassa tasa-arvoa, oikeudenmukaisuutta ja osallisuutta. Näitä lakeja ovat esimerkiksi maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta (493/1999), yhdenvertaisuuslaki (21/2004), ulkomaalaislaki (301/2004) ja hallituksen maahanmuuttopoliittinen ohjelma (2006). (Maahanmuuttajatyön kehittäminen varhaiskasvatuksessa 2007, 21.)

2.1 Varhaiskasvatuksen monikulttuuriset tavoitteet

Monikulttuurisuuden käsite on huomattavan laaja ja monisyinen. Monikulttuurisuus ei liity ainoastaan vähemmistöihin, vaan se koskettaa myös enemmistöjä. Monikulttuurisuutta ei ole vain niissä ihmisissä, jotka tunnemme vieraiksi ja erilaisiksi esimerkiksi etnisen taustan vuoksi. (Paavola & Talib 2010, 11- 12.)

Silvenin (2011, 6) määritelmän mukaan monikulttuurisuus on lyhyesti kulttuuripiirteiltään erilaisten ryhmien vuorovaikutusta. Parhaimmillaan monikulttuurisuus tarkoittaa monien erilaisten kulttuurien tasa-arvoista rinnakkaiseloja ja vuorovaikutusta keskenään. Monikulttuurinen varhaiskasvatus on aktiivista vuorovaikutusta, yhteistyötä ja oppimista toinen toisiltaan.

Monikulttuurisuus on tuonut paljon uusia tavoitteita varhaiskasvatuksen toiminnalle. Suomen linjausten mukaan varhaiskasvatuksen tulee tukea vieraskielisten lasten suomen tai ruotsin oppimista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan tulee kirjata, miten suomen tai ruotsin opetus toteutetaan. Perustuslain mukaan lapsella on oikeus omaan kulttuuriin,

äidinkieleen ja uskontoon. Maahanmuuttajataustaisella lapsella täytyy olla mahdollisuus kasvaa vanhempiensa kulttuurin sekä suomalaisen kulttuurin jäseneksi. Lapsen oikeudet eivät saa riippua asuinpaikasta, sosiaalisesta tai kulttuurisesta taustasta eikä etnisestä alkuperästä. Kuntien vastuulla on maahanmuuttajille varhaiskasvatuspalveluista tiedottaminen. (Vataja & Halme 2011, 10.) Varhaiskasvatuksella on merkittävä tehtävä tukea lapsen ja perheen kotoutumisen prosessia, ennaltaehkäistä syrjäytymistä sekä tukea syrjäytymisvaarassa olevia lapsia ja perheitä. Maahanmuuttajataustaisen lapsen syrjäytymisen riskitekijöitä ovat esimerkiksi vanhempien työttömyys, kielelliset vaikeudet, yhteiskunnan negatiivinen suhtautuminen maahanmuuttajia ja moninaisuutta kohtaan. (Maahanmuuttajatyön kehittäminen varhaiskasvatuksessa 2007, 15- 16.)

Vatajan ja Halmeen (2011, 9) mukaan päivähoidon tärkeänä tehtävänä on tukea ja auttaa vanhempia lasten kasvatuksessa. Lasten oman kulttuurin tuntemusta on tuettava myös varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tutustuttaa lasta suomalaiseen kulttuuriin ja opettaa lapselle suomen kieltä. Varhaiskasvatuksessa luodaan yhdessä perheen kanssa pohja lapsen kulttuuriselle identiteetille (Kivijärvi 2011, 247). Kun erilaiset äidinkielet ja kulttuurit näkyvät varhaiskasvatuksessa, lapsi kokee, että hänen kieltään ja häntä itseään arvostetaan (Nummilaakso & Välimäki 2011, 88).

Vataja & Halme (2011, 9) kertovat, että ensimmäiset vuodet varhaiskasvatuksessa ovat ratkaisevan tärkeässä asemassa lapsen kaksikielisyydelle, kulttuuri-identiteetille sekä kotoutumiselle. Varhaiskasvatuksella on merkittävä tehtävä integroida lasta ja hänen koko perhettään suomalaiseen yhteiskuntaan (Vataja & Halme 2011, 5). Maahanmuuttajatyön kehittämisjaosto sanoo, että maahanmuuttajataustaisen lapsen tulisi päästä vähintään osa-aikaiseen varhaiskasvatukseen viimeistään kolmivuotiaana. Yhteiskuntamme tukee prosessia ja kotoutumissuunnitelman piirissä oleville varhaiskasvatus on ilmaista. (Maahanmuuttajatyön kehittäminen varhaiskasvatuksessa 2007, 22.) Maahanmuuttajan kotouttamisella tarkoitetaan, että maahanmuuttaja sopeutuu uuteen kulttuuriin. Kielen oppiminen, yhteiskunnan normien ja sääntöjen sisäistäminen nopeuttaa kotoutumista uuteen maahan. (Räty 2007, 8.)

2.2 Monikulttuurisuus päiväkodissa

Päiväkodin lapsilla ja aikuisilla on kaikilla oma ainutkertainen ja erilainen taustansa. Monenlaiset arvot ja maailmankuvat ovat läsnä kaikessa toiminnassa ja jokapäiväisissä kohtaamisissa vaikuttamalla asenteisiin ja toimintatapoihin. Arvot ja maailmankuvat ovat taustalla esimerkiksi oppimisympäristön suunnittelussa, lapsen kasvun ja kehityksen tukemisessa sekä kasvatuskumppanuuden luomisessa. Kulttuuritaustojen ja yksilöllisten luonteenpiirteiden päiväkotiyhteisöön tuoma monimuotoisuus on suuri voimavara, jos sitä osataan arvostaa ja sen tuomia mahdollisuuksia käyttää hyödyksi. Monimuotoisuuden myötä päiväkodin arkea voidaan rikastuttaa monin eri keinoin, sen sijaan että kulttuurit ja uskonnot nähtäisiin ainoastaan tuttujen arkitoimintojen rajoituksina tai erilaisina tapoina. (Porvoon varhaiskasvatuksen suomi toisena kielenä -opetus)

Lapsista jokainen edustaa omaa aikakauttaan ja kulttuuriaan. Pienen lapsen kokemusmaailma on ajallisesti lyhyt, mutta hän on omaksunut jo monet keskeiset asiat ensimmäisten elinvuosiensa aikana esimerkiksi äidinkieltä ja lähiympäristönsä tavat. Lapsen identiteetti muodostuu jo varhaislapsuuden kokemuksista esimerkiksi kotona ja päiväkodissa. Lapsen persoonallisuuden ympärillä olevien aikuisten mallin mukaan lapsi rakentaa suhdettaan ympäristöön ja kulttuuriin. (Hujala, Puroila, Parrila- Haapakoski & Nivala 1998, 20- 23.)

Eri kulttuuritaustaiset lapset tuovat varhaiskasvatukseen rikkautta ja erilaisuutta. Monikulttuurisessa päiväkodissa myös suomalaiset lapset harjoittelevat monikulttuurisuuden taitoja. Monikulttuurisen päiväkodin tavoitteena on tukea lasta itseymmärryksessä ja tarjota kulttuurisia, etnisiä ja kielellisiä uusia kokemuksia. Tärkeitä monikulttuurisen päiväkodin arvoja ovat tasa-arvoisuus, suvaitsevuus ja yhdenvertaisuus. (Halme & Vataja 2011, 43.) Seuraavaksi pohdin tarkemmin maahanmuuttajataustaisten lasten sosiaalisia suhteita päiväkodissa ja hieman niiden yhteyttä suomen kielen oppimiseen.

2.3 Lapsen sosiaaliset suhteet päiväkodissa

Lapsi elää, kasvaa, kehittyy ja oppii vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa. Mitä nuoremasta lapsesta on kyse, sitä enemmän hän on riippuvainen toisista ihmisistä. Luodakseen suhteita muihin ihmisiin, lapsi tarvitsee sekä sosiaalisia että vuorovaikutuksellisia taitoja. Jokapäiväiset tilanteet ja muiden ihmisten suhtautuminen sekä kannustus ohjaavat lasta sosiaalisten taitojen kehittämisessä. (Aaltonen, Lehtinen, Leppänen, Peltonen, Tarvo, Tuunainen & Viherä- Toivonen 2008, 33.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2005, 39) mukaan maahanmuuttajataustaisen lasten varhaiskasvatus järjestetään Suomessa tavallisen varhaiskasvatuspalvelujen yhteydessä eli maahanmuuttajataustainen lapsi integroidaan suomenkieliseen ryhmään. Lapsi saa tunteen kuuluvansa sosiaaliseen ryhmään ja hänen sosiaalisia kontakteja tuetaan ryhmässä.

Päiväkotikiinto kokoaa yhteen suuren joukon samanikäisiä lapsia. Lapset eivät yleensä tunne toisiaan ja heidän ainoa yhteinen siteensä saattaa olla päiväkotikiinto. Tällöin lapsille syntyy uusi sosiaalinen ympäristö verrattuna kotona oleviin tuttuihin sosiaalisiin suhteisiin. Päiväkotiin moninaiset ja runsaat sosiaaliset kontaktit kehittävät lapsien vuorovaikutustaitoja. (Eerola- Pennanen 2013, 115.)

Maahanmuuttajataustaisille lapsille vertaissuhteet ovat hyvin merkittäviä kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin kannalta. Vertaisryhmässä ja sosiaalisissa suhteissa erityisesti lapsen kielelliset- ja vuorovaikutukselliset taidot monipuolistuvat. (Hutchby & Moran- Ellis 1998, 19- 20.) Ikätovereiden keskinäinen vuorovaikutus on erilaista kuin aikuisen ja lapsen välinen. Lasten välisissä suhteissa on luotava itsenäisesti sosiaaliset suhteet ja päätettävä keskinäisistä suhteistaan. (Lehtinen 2009, 154.)

Strandell (1995) on tutkinut lasten keskinäistä vuorovaikutusta ja lasten sosiaalisia suhteita päiväkodissa. Lapset olivat aktiivisia luomaan ja ylläpitämään sosiaalisia suhteita. Lapset miettivät päiväkodissa yhdessä aikuisten ja lasten kanssa esimerkiksi identiteetin ja erilaisuuden kysymyksiä. Kun lapset solmivat

päiväkodissa sosiaalisia suhteita, niin sopeutuminen päiväkotiryhmään helpottuu huomattavasti. (Kalliala 1999, 181.)

Kieli on sosiaalisten suhteiden tärkein väline. Kieli mahdollistaa omien kokemusten, tuntemusten kertomisen, kommunikaation sekä vuorovaikutuksen muiden kanssa. Yhteinen kieli luo yhtenäisyyden tunnetta. Kieli ei ole ainoastaan kommunikaation väline, vaan myös kulttuurin ja yhteisöön kuulumisen edellytys. Kielitaito voi nousta sosiaalisten suhteiden esteiksi, jos lapsen suomen kieli ei ole riittävän sujuvaa. (Eerola- Pennanen 2013, 124.) Esimerkiksi uuden maahanmuuttajataustaisen lapsen sosiaalisten suhteiden luominen päiväkodissa voi olla erittäin haastavaa, jos kukaan lapsista tai aikuisista ei puhu hänen äidinkieltään eikä lapsi osaa vielä suomen kieltä. Usein leikki sujuu ilman yhteistä kieltäkin, mutta lapsen on hankala ilmaista itseään. Tutkimukseni päiväkodissa on monia lapsia, jotka eivät osaa vielä ilmaista itseään suomen kielellä. Päiväkoti on iso ja joskus sillä on muita lapsia, jotka puhuvat heidän omaa äidinkieltään. Joskus he leikkivät muiden lasten kanssa ilman kielellistä kommunikaatiota. Päiväkodissa korostetaan, että maahanmuuttajataustainen lapsi oppii parhaiten suomen kielen leikin kautta. Silloin suomea äidinkielenä puhuvat lapset ovat parhaita kielellisiä malliesimerkkejä.

Kielen kehityksessä lapsi käyttää paljon mallioppimista eli lapsi toistaa aikuisten tai toisten lasten ilmaukset ja jos hänet palkitaan esimerkiksi positiivisella reagoinnilla, se vahvistaa hänen oppimistaan ja lapsi toistaa uudelleen oppimansa ilmauksen (Leiwo 1989, 38- 39.) Erilaisten kulttuurien välisessä viestinnässä korostuu kunnioitus ja toisen osapuolen arvostus. Kulttuuritietämys ja ennakkoluulojen tiedostaminen auttavat vuorovaikutustilanteessa. (Kanervo & Saarinen 2004, 15.) Ristiriidat ja väärinymmärrykset voidaan ehkäistä tunnistamalla kommunikaatioeromme. Monissa kulttuureissa on tarkat vuorovaikutuksen säännöt ja tavat, jotka ottavat huomioon esimerkiksi toisen osapuolen iän, aseman tai sukupuolen. (Halme & Vataja 2011, 53- 54.)

Hassinen (2005, 144) suosittelee maahanmuuttajataustaiselle lapselle päivähoitoa, koska sieltä lapsi saisi tukea kielen oppimiseen sekä suomalaisen kulttuurin omaksumiseen. Lapsen kehityksen kannalta yhteisöllisyyden kokemus on merkittävää, koska iästä huolimatta ihmisellä on tarve kuulua joukkoon.

Hoitoryhmään osallistuminen tarjoaa lapselle mahdollisuuden oppia sosiaalista vuorovaikutusta muiden lasten ja päiväkodin henkilökunnan kanssa. Päivähoito valmistelee lasta tulevaan kouluuikaan, josta on hyvin vaikea selvitä ilman sujuvaa suomen kieltä.

2.4 Suomi toisena kielenä -opetus

Kieli on sosiaalisen kommunikaation tärkein väline. Kielen avulla lapsi rakentaa vuorovaikutustaan, ryhmäytyy ja sopeutuu kulttuuriin. Kieli on lähtökohta tasapainoiselle tunne-elämälle ja ajattelulle. Kulttuuriset tavat sekä arvot liittyvät vahvasti kieleen. Kulttuuria ilmaistaan myös kielen avulla. (Rönholm 1999, 33-34.)

Päiväkodin ympäristö tukee vahvasti maahanmuuttajataustaisen lapsen kielellistä kehitystä. Päivittäinen vuorovaikutus leikin ja kommunikaation kautta ovat erinomainen lähtökohta kielen kehitykselle. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan käyttämät monipuoliset toimintamallit ja ohjaus ovat lapsen kielenkehityksen kannalta hyvin merkittäviä. Aikuisten aito ja aktiivinen läsnäolo lasten kanssa sekä saavutettavuus eri tilanteissa päivän aikana mm. leikeissä on lähtökohta lasten puheen kehityksen ja vuorovaikutustaitojen tukemiseen. (Aaltonen ym. 2008, 21.) Päiväkodissa korostetaan informaalista oppimista eli tahatonta oppimista, jota tapahtuu esimerkiksi lasten leikkiessä. Informaalisen oppimisen tukena on kerran viikossa tietoista suomen kielen oppimista suomi toisena kielenä -opetustuokiolla. (Laurinen 1998, 8.)

Suomen kielen opettaminen on monikulttuurisen varhaiskasvatuksen ja kasvattajien merkittävä tehtävä päiväkodissa. Kielen oppiminen on avain myös kaikkeen muuhunkin oppimiseen ja kehittymiseen. Kieli on niin suuri osa arkea, joten sen katsotaan liittyvän kaikkeen päivähoidossa tehtävään työhön. Kielelliset ongelmat ennakoivat hankaluuksia myös sosiaalisissa suhteissa. Erityisen tuen tarve on noin kahdeksan prosenttia varhaiskasvatus ikäisistä lapsista ja usein erityisen tuen tarve on lähtöisin lapsen kielellisistä ongelmista. (Nummilaakso & Välimäki 2010, 5- 7.)

Lapsen, joka ei ymmärrä suomen kieltä, voi olla aluksi vaikea sopeutua päiväkodin ympäristöön. Siksi henkilökunnan on luotava hänelle perusturvallisuuden tunne. Lapselle tulee sanoittaa toimintaa ja nimetä paljon asioita. Kasvattajan on keskityttävä selkeään puheeseensa. (Tampereen suomi toisena kielenä opetussuunnitelma 2011, 4.) Puhenopeus ja sanojen käyttö pitää sovittaa lapsen tasolle, joka ei vielä osaa suomen kieltä. Selkokielessä kannattaa suosia helppoja lauserakenteita, lyhyitä sekä tuttuja sanoja ja lauseita. (Räty 2002, 151.) Lisäksi on hyvä käyttää apuna elekieltä, kuvia ja havainnollistamista. Kun lapsi tulee päiväkotiin eikä osaa vielä suomen kieltä, hänelle tehdään henkilökohtainen suomi toisena kielenä opetussuunnitelma. Kiertävän lastentarhanopettajan erikoisluvalla esimerkiksi Tampereen päiväkodissa lapsi voi olla kolme ensimmäistä kuukautta niin sanotulla tukipaikalla eli hän vie kahden lapsen paikan. Näin kasvattajilla jää enemmän aikaa huomioida uutta lasta, joka on aivan vieraassa kieliympäristössä. (Tampereen suomi toisena kielenä opetussuunnitelma 2011, 4.)

Lapsi oppii kieltä omaehtoisesti toiminnan kuten leikin, liikunnan, tutkimisen, taiteellisen kokemisen sekä ilmaisemisen lomassa. Kasvattajien tehtävä on tarkkailla ja löytää jokaiselle maahanmuuttajataustaiselle lapselle luontaisin ja yksilöllinen tapa oppia suomen kieltä. Tavoitteena on lisäksi löytää jokaisen lapsen voimavarat ja kyvyt, jotka kannustavat lasta positiivisesti ja tekevät oppimisesta lapselle mieleistä. Lapsi tarvitsee kasvattajia, jotka tuntevat hänen yksilöllistä tapaansa kommunikoida. Tutut kasvattajat rohkaisevat lasta vähitellen käyttämään suomen kieltä. Kasvattaja ohjaa, selittää, kertoo, opettaa ja havainnoi käyttäen selkeää ja yksinkertaista kieltä toimien esimerkkinä lapsille. (Nurmilaakso & Välimäki 2010, 17- 18.) Jos lapsi tekee kielellisen virheen, on tärkeää, että aikuinen toistaa kielellisen oikean muodon kiinnittämättä huomiota lapsen virheeseen enempää (Halme & Vataja 2011, 21.)

Opetuksen yhteydessä varhaiskasvattajan tehtäviin kuuluu lapsen kielen kehityksen havainnointi, dokumentointi ja arviointi (Kivijärvi 2011, 253). Kielen kehityksen arvioinnissa kasvattaja ottaa huomioon kaikki kielen osa-alueet kuten puhumisen, ymmärtämisen, sanaston ja kielen rakenteet (Kivijärvi 2011, 257). Esimerkiksi Porvoon varhaiskasvatuksessa on käytössä Kettu- testi, KITA-suomen kielen arviointimenetelmä ja Repun takanassa -arviointimenetelmä, jotka

helpottavat maahanmuuttajataustaisten lasten kielitaidon arviointia (Porvoon varhaiskasvatuksen kartoitus- ja havainnointi menetelmät).

Varhaiskasvattajan on oltava sensitiivinen ja huomattava lapsen pienimmätkin kommunikaatioyritykset reagoiden niihin. On tärkeää myös rauhoittaa leikitilanne, jotta pitkäkestoinen leikki mahdollistuu. (Halme & Vataja 2011, 90.) Liian kova taustahäly vaikeuttaa lapsen kielen oppimista. Kielen tasosta riippumatta varhaiskasvattajien tulisi järjestää toimintaa, johon lapsi pystyy osallistumaan muiden lasten tapaan. Hyviä toimintatapoja ovat esimerkiksi liikunta, musiikki tai rakentelu, koska ne antavat lapselle mahdollisuuden osallistua toimintaan ilman suomen kielen taitoa. (Kivijärvi 2011, 252.)

Lev S. Vygotskyn mukaan kieli toimii aluksi sosiaalisen kontaktin välineenä ja kehittyi hiljalleen ajattelun välineeksi. Lapsen sosiaalinen, kulttuurinen sekä historiallinen ympäristö vaikuttavat hänen kehitykseensä ja tämän vuoksi lapsen kehitys on ympäristön muokkaamaa. Vygotsky on kehittänyt myös käsitteen lähikehityksen vyöhyke. Sillä tarkoitetaan tasoja esimerkiksi, mitä lapsi osaa tehdä itsenäisesti ja mitä hän osaa tehdä aikuisen avustuksella. Myös kielen kehityksessä lapsi tarvitsee alussa aikuisen apua ja vähitellen hän oppii selviytymään kielellisestä kommunikaatiosta itsenäisesti. (Karila, Kinos & Virtanen 2001, 165- 167.) Eryyisesti päivähoidossa kasvattajien on huomioitava lähikehityksen vyöhyke esimerkiksi kielen omaksumisessa ja havainnoitava, mistä lapsi selviytyy itsenäisesti, mistä avustettuna ja mitä asiat ovat vielä lapselle liian haastavia.

Päiväkodissa, jossa tein tutkimukseni, on otettu huomioon maahanmuuttajataustaiset lapset, jotka vasta opettelevat suomen kieltä. Päiväkodissa on käytössä tukiviittomat, sekä kuvat esimerkiksi leikeistä, toiminnasta ja esineistä. Päiväkodissa keskitytään kasvattajien selkeään, hitaaseen ja oikeaoppiseen suomen kielen puhumiseen, koska lapset ottavat aikuisten puheesta esimerkin. Tässä päiväkodissa käydään joka päivä aamupiirillä läpi päivän kulku tukiviittomia käyttäen. Mielestäni käytäntö on hyvä, koska lapset, jotka eivät vielä osaa ilmaista itseään suomeksi, voivat ilmaista itsensä tukiviittomien avulla. Kun päivän kulku kerrataan joka päivä ja toistoja tulee paljon,

lapsen mieleen jäävät yksinkertaiset lauseet, kuten ”Minä syön aamupalan.”, ”Minä leikin.” tai ”Minä menen ulos.”

Kyseisessä päiväkodissa on myös kerran viikossa pienryhmätoimintaa, joista yksi ryhmä on suomi toisena kielenä -opetusryhmä eli S2- opetustyyppi. S2 opetuksessa opetellaan arkisia asioita lapsille sopivalla tavalla. Koska pienryhmässä ei ole montaa lasta, voidaan lapsia huomioida yksilöllisemmin. S2 opetuksessa opetellaan esimerkiksi esineiden nimiä, vaatteiden nimeämistä, ruumiinosia tai kuunnellaan satuja. On hyvin tärkeää, että opetus pysyy lapsille mukavana ja hauskana toimintana. Jos äidinkielenään samaa kieltä puhuvia lapsia on runsaasti päiväkodissa, on myös mahdollista järjestää heille oman äidinkielen opetusta päiväkotiin, mikä omalta osaltaan myös tukee suomen kielen oppimista.

2.5 Tavoitteena toiminnallinen kaksikielisyys

Kaksikielisuudelle on hyvin monia erilaisia määritelmiä. Suppeimman käsityksen mukaan kaksikielisiä ovat vain lapsuudessaan ennen neljättä ikävuotta toisen kielen kasvuympäristöstään omaksuneet. (Hassinen 2005, 16.) Kun vanhemmat puhuvat samaa äidinkieltä, joka ei ole ympäristön valtakieli, puhutaan ei-hallitsevasta kotikielestä ilman ympäristön kielen tukea. Kotona siis puhutaan vanhempien äidinkieltä ja kodin ulkopuolella valtakieltä. (Hassinen 2011, 43.) Kaikki tutkimukseni perheet käyttävät kotona äidinkieltään ja kodin ulkopuolella yhteiskunnassa vallitsee enemmistön kieli eli suomen kieli. Jokaisessa tutkimukseeni osallistuvassa perheessä vanhemmilla on yhteinen äidinkieli.

Kaksikieliseksi kasvaminen on dynaaminen prosessi ja lapset omaksuvat kaksi kieltä vuorovaikutuksessa kahden kielen ja kulttuurin edustajan kanssa (Hassinen 2006, 13). Lapsi voi omaksua kaksi kieltä joko simultaanisesti eli samanaikaisesti tai sukessiivisesti eli peräkkäin. Samanaikaisesti kahta kieltä opetteleva lapsi omaksuu kielet samassa ympäristössä, mutta kielet rakentuvat erillisiksi järjestelmiksi. Alkuvaiheessa lapsi saattaa sekoittaa kaksi kieltä keskenään, koska hän ei ehkä vielä tiedä sanaa toisella kielellä tai tapahtumat on koettu vain toisella kielellä. Suurin osa kaksikielisistä lapsista on oppinut kielet peräkkäin. Usein he oppivat esimerkiksi kotona äidinkielen ja päiväkodissa valtaväestön kielen.

Vaikeuksien välttämiseksi on hyvä, että lapsi kuulee ja puhuu molempia kieliä tasapuolisesti. Äidinkielen säilyminen vaatii vanhemmilta aktiivista työtä. Paras tulos saavutetaan vanhempien ja varhaiskasvatuksen henkilökunnan tiiviillä yhteistyöllä. (Halme & Vataja 2011, 14- 15.) Kaikki tutkimukseni lapset ovat ensin oppineet äidinkieltä ja vasta sitten alkaneet omaksumaan suomen kieltä, eli he omaksuvat kielet suksessiivisesti.

Kaksikielisyys on merkittävää lapselle itselleen, hänen perheelleen sekä koko yhteiskunnalle, koska se laajentaa ihmisten näkemyksiä ja on hyödyksi esimerkiksi kansainvälisyydessä (Arnberg 1987,9). Kaksikieliset lapset ovat tavallisesti kiinnostuneempia erilaisista tavoista ja heistä tulee keskimääräistä sosiaalisempia ja suvaitsevampia. Tämä on selitettävissä lapsen saamista monikulttuurisista kokemuksista, joita hän on saanut lapsuudesta lähtien ja jotka välittyvät vanhempien suhtautumistavoista ja asenteista. (Oksi-Walter 2009, 105.)

Halme ja Vataja (2011, 21) korostavat, että varhaiskasvatuksessa maahanmuuttajataustaisten lasten kanssa kielen kehityksen tavoitteena on toiminnallinen eli funktionaalinen kaksikielisyys. Se tarkoittaa, että lapsi pystyy aktiivisesti puhumaan, ymmärtämään ja ajattelemaan kahdella kielellä. Kielen omaksuminen on sosialisatiota uuteen ryhmään ja sitä kautta koko yhteiskuntaan (Baker 2006, 141).

2.5 Sosionomi (AMK) maahanmuuttajataustaisen lapsen tukena

Suomalaisen perinteisen yksikulttuurisen kasvatuksen vuoksi maahanmuuton tuomat kasvatukselliset ja opetukselliset haasteet ovat tuoneet ongelmia myös varhaiskasvatuksen kasvattajien keskuuteen. Tiedostetaan monikulttuurisen kasvatuksen merkitys, mutta käytännön tasolla se ei vielä useinakaan toteudu. (Räsänen 2005, 107.) Sosionomi (AMK):n koulutuksessa tuodaan esille juuri tätä varhaiskasvatuksessakin kaivattua kulttuuritietämystä. Maahanmuuttajataustaisen lapsen varhaiskasvatus on osaltaan myös koko perheen tukemista ja sosionomilla (AMK) on tähän tehtävään laaja ja kokonaisvaltainen näkemys. Kulttuurisesti pätevä varhaiskasvattaja kehittää ymmärrystään lapsista, heidän taustoistaan, arvoistaan ja perinteistään (Halme & Vataja 2011, 101). Tärkeimpiä ominaisuuksia

ovat asenteet ja suhtautumistavat maahanmuuttajataustaisiin lapsiin (Nurmilaakso & Välimäki 2010, 90).

Varhaiskasvatuksessa lapsen hoiva, kasvatusta ja opetus tulee integroitua yhteen. Päivähoidon varhaiskasvatusta on moniammatillista tiimityötä, jolloin jokaisen eri ammattiryhmän kuten lastenhoitajan, lähihoitajan, lastentarhanopettajan tai sosionomin erityisosaamista tarvitaan. (Viinamäki 2008, 99.) Varhaiskasvatuksen työntekijöiden aito ja aktiivinen läsnäolo lasten kanssa esimerkiksi leikeissä on lähtökohta maahanmuuttajataustaisten lasten puheen kehityksen ja vuorovaikutustaitojen tukemiseen. (Aaltonen ym. 2008, 44.)

Sosionomin erityisosaamisena on perheiden ja lasten kohtaaminen, ohjaaminen ja tukeminen. Sosionomilla on laaja-alainen sosiokulttuurinen ymmärrys, jota tarvitaan myös varhaiskasvatuksessa. Koulutuksessa korostuu perhetyön, lastensuojelun sekä erityiskasvatuksen osaaminen. Lisäksi monipuolinen sosiaalipalvelujärjestelmän tuntemus ja palveluohjauksen osaaminen perheiden ja lasten näkökulmasta ovat tärkeitä osaamisalueita. Sosionomit saavat koulutuksessaan myös hyvät taidot tiimi- ja verkostotyöhön toteuttamiseen. (Viinamäki 2008, 104.)

Seinäjoen ammattikorkeakoulun sosionomi (AMK) opinnoissa on ollut joustavuutta. Olen saanut valita paljon omien kiinnostuksen kohteiden mukaisia opintoja. Tein runsaasti opintoja liittyen varhaiskasvatukseen ja monikulttuurisuuteen. Suoritin opinnoissani 60 opintopistettä varhaiskasvatukseen ja sosiaalipedagogiikkaan suuntautuneet opinnot, jotka edellyttävät lastentarhanopettajan pätevyyteen (A 29.7.2005/608). Monikulttuurisuuteen liittyviä opintopaketteja ovat olleet esimerkiksi ”Sosiaalityö ja monikulttuuriset ryhmät” ja ”Näkökulmia vieraisiin kulttuureihin”. Lisäksi olen suorittanut kaksi työharjoittelua ulkomailla, jotka lisäävät omalta osaltaan kulttuuritietämystäni.

3 KOTI LAPSEN KIELEN KEHITYKSEN YMPÄRISTÖNÄ

Pienen lapsen kehityksen ja kasvun suurin vaikuttaja on lapsen lähiympäristö eli koti ja perhe (Hassinen 2005, 143). Perhe on sosiaalinen yhteisö, johon yleensä kuuluu vähintään kahden peräkkäisen sukupolven edustajia. Perheen jäsenillä on yhteisyyden tunne. Perheessä voidaan nähdä yhteiskunnallinen, yhteisöllinen ja yksilöllinen taso. Yhteiskunta säätelee perhettä lainsäädännöllä. Perheellä on yhteisölliset perinteensä, mutta perheessä näkyy myös jokaisen perheen jäsenen yksilölliset piirteet. (Kronqvist & Kumpulainen 2011, 121- 122.) Kodin tulisi olla läheisten ihmisten kohtaamispaikka, jonne halutaan juurtua. Juurtumiseen tarvitaan kieli, kulttuuri sekä perinteet. (Oksi- Walter, Roos & Viertola- Cavallari 2009, 94.) Niin kuin jokainen ihminen on yksilöllinen, myös jokainen perhe on ainutlaatuinen ja erilainen. Maahanmuuttajataustaiset perheet ovat hyvin moninainen joukko. Heitä voi erottaa esimerkiksi kotimaa, kieli, uskonto, koulutus, perhemuoto tai miksi he ovat lähteneet kotimaastaan. (Hassinen 2005, 51- 52.) Tutkimukseni perheitä yhdistää ainakin kaksi tärkeää tekijää: jokaisessa perheessä on vähintään yksi varhaiskasvatusikäinen maahanmuuttajataustainen lapsi ja molemmat vanhemmat ovat maahanmuuttajia.

Perhe on keskeisimmässä asemassa lapsen elämän ja elämänpiirin muodostumisessa. Perheellä ja erityisesti vanhemmilla on suuri merkitys lapsen kehitykselle. Perhe voi toimia hyvän elämän lähtökohtien mahdollistajana tai päinvastoin tuoda lisää haasteita lapsen tasapainoiselle kasvulle ja kehitykselle. (Helminen 2006, 7.) Koti on pienen lapsen henkisen, fyysisen ja emotionaalisen kehityksen pohja. Kotoa lapsen tulisi saada hoivaa, huolenpitoa, rakkautta ja hyväksyntää. Vanhempien kokonaisvaltainen hyvinvointi heijastuu myös lapseen sekä positiivisesti että negatiivisesti. (Lipsanen 2008, 4-5.)

Vanhemmat ovat lastensa käyttäytymismalleja ja kielellinen sekä kulttuurinen viestintä välittyy lapselle tiedostettuna että tiedostamatta. Kulttuuriperimän kautta välittyy suhtautumistapoja, elämänarvoja ja normeja lapselle. (Oksi- Walter, Ross & Viertola- Cavallari 2009, 99- 100.)

3.1 Äidinkieli

Tieteenalat eivät ole päässeet yhteisymmärrykseen äidinkielen määrittelystä. Esimerkiksi sosiologiassa äidinkieli määritellään kielenä, jonka lapsi on ensiksi oppinut. Kielitiede määrittelee äidinkielen kieleksi, jonka henkilö osaa parhaiten. Kielisosiologin mukaan äidinkieli on kieli, jota henkilö käyttää eniten. (Halme & Vataja 2011, 16.) Äidinkielen määritelmä on hyvin moninainen, mutta tutkimuksessani käytän sosiologian määritelmää, jonka mukaan äidinkieli on lapsen ensimmäiseksi opittu kieli.

Jokaisella lapsella on oikeus äidinkieleensä sekä kulttuuriinsa. Varhaiskasvatussuunnitelman mukaan lapsen perheellä on ensisijainen vastuu lapsen äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä. Varhaiskasvatuksessa kuitenkin rohkaistaan lasta käyttämään omaa äidinkieltään. Esimerkiksi vanhempia voi ohjata kirjastoon, josta voi lainata heidän äidinkielellään satukasetteja, lastenvideoita tai satukirjoja. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 39.) Lapsen äidinkielen arvostaminen ja sen opettaminen varhaiskasvatuksessa mahdollisuuksien mukaan on hyvin tärkeää lapsen identiteetin kehityksen kannalta (Paavola & Talib 2010, 231).

Hyvä äidinkielen taito vaikuttaa positiivisesti myös toisen kielen omaksumiseen. Tutkimusten perusteella äidinkielestä opitut taidot siirtyvät kielestä toiseen. Kun lapsi hallitsee käsitteet äidinkielellään, ilmaisut on helpompi ymmärtää myös uudella kielellä. Lisäksi, jos äidinkielen sanavarasto on rikas, lapsi oppii myös toisella kielellä laajan sanavaraston. (Oksi- Walter, Ross & Viertola- Cavallari 2009, 106.) Ilman hyvää äidinkielen hallintaa on mahdotonta kehittää rikasta kaksikielisyttä (Karasma 2012, 138).

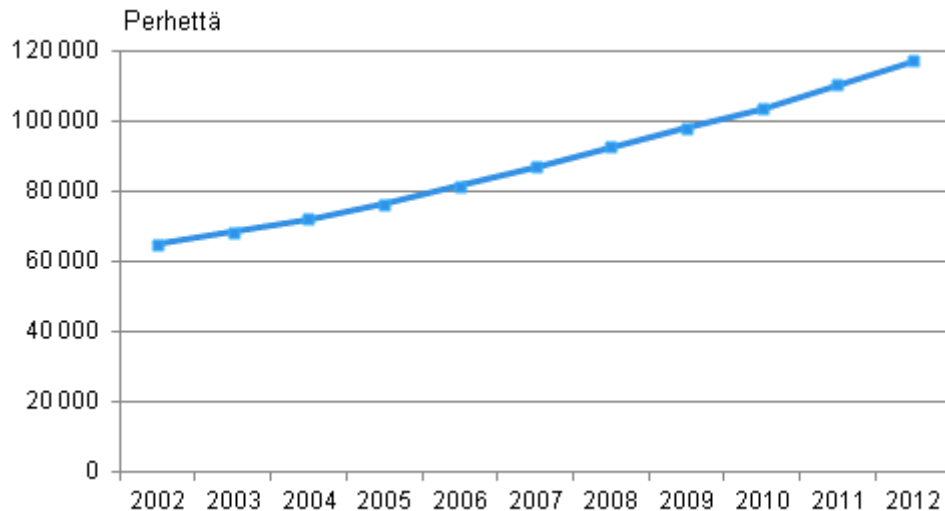
Jokaisen lapsen kulttuuritausta vaikuttaa siihen, miten hän ottaa uutta tietoa esimerkiksi uudesta kielestä vastaan. Lapsi on kasvanut tietyssä ympäristössä kotona, mikä on muokannut hänen kuuntelutottumuksensa äidinkielen mukaiseksi. Lapsen kulttuuritausta, kokemukset ja äidinkieli toimivat ikään kuin suodattimena, jonka avulla lapsi tekee tulkintoja uudesta kulttuurista ja kielestä. (Kaikkonen 1994, 57.)

3.2 Vanhempien maahanmuuttajatausta

Suomeen pysyvästi muuttaneista henkilöistä käytetään yleistä nimitystä maahanmuuttaja, huolimatta heidän erilaisista maahantulosyistä. Maahanmuuttajat voidaan jakaa alaryhmiin tulossyynsä perusteella kuten paluumuuttaja, turvapaikanhakija, pakolainen tai vapaaehtoisesti esimerkiksi työn vuoksi muuttanut. Pysyvän oleskeluluvan lisäksi Suomessa asuu siirtotyöväkeä, opiskelijoita tai turisteja. (Järvinen 2006, 140.)

Suomalaisen yhteiskunnan monikulttuuristuminen ei ole ainoastaan Suomen maahanmuuttopolitiikan seuraus, vaan kysymyksessä on maailmalla tapahtuneet poliittiset ja yhteiskunnalliset muutokset, jotka heijastuvat Suomeen (Kallioniemi & Luodeslampi 2008, 12). 2014 vuoden maaliskuussa vieraskielisiä oli Suomessa 293 540 eli koko väestöstä 5,4 % (Väestö- ja kuolemansyytilastot, Tilastokeskus 2014). Vuonna 2013 vieraskielisten osuus Suomen väestön kasvusta on ollut jopa 90 % (Väestörakenne 2013, Tilastokeskus). Maahanmuuttajien määrän kasvusta huolimatta, Suomessa on edelleen melko vähän maahanmuuttajia verrattuna esimerkiksi muihin Pohjoismaihin (Liebkind 2006, 28).

Maahanmuutto on haasteellinen prosessi, joka voi aiheuttaa maahanmuuttajalle fyysistä tai psyykkistä oireilua. Aikuisen kotoutuessa, vanhemmuus saattaa jäädä vähemmälle huomiolle. Tietämystä kulttuurishokista ja kotoutumisen prosessin vaiheista tulisi lisätä. Entisestä kotimaasta ja kulttuurista on tärkeää säilyttää jotakin myös Suomessa. (Oksi- Walter, Roos, Viertola- Cavallari 2009, 132- 133.) Kauemmin maassa asuneet maahanmuuttajat ovat vasta kotoutuville maahanmuuttajille suuri tuki ja turva. He ovat kokeneet samat kotoutumisen ongelmat ja voivat auttaa selviämään ongelmista. He voivat mahdollisesti keskustella keskenään omalla äidinkielellään ja kertoa Suomen tavoista ja toiminnasta ja toimia ikään kuin vertaistukena. (Räty 2002, 112- 113.)

Kuvio 1. Maahanmuuttajataustaisten perheiden määrä Suomessa (Lappalainen, Mäkelä, Tuominen 2013).

Kuvion 1 mukaan maahanmuuttajataustaisten perheiden määrä on kasvanut tasaisesti koko 2000-luvun. Maahanmuuttajataustaisella perheellä tarkoitetaan, että vähintään toinen vanhemmista on maahanmuuttaja. Vuonna 2002 Suomessa oli 65 000 maahanmuuttajataustaista perhettä ja vuonna 2012 lähes 120 000. Näiden perheiden lukumäärä on siis vuosina 2002–2012 lähes kaksinkertaistunut. Maahanmuuttajataustaisten perheiden osuus kaikista Suomen perheistä kasvoi samalla aikavälillä alle viidestä prosentista kahdeksaan prosenttiin. (Lappalainen, Mäkelä, Tuominen 2013.)

Kaikille maahanmuuttajille yhteistä on, että he toivovat uudessa maassa parempaa elämää, etenkin lapsilleen (Liebkind 2006, 138). Kotoutumisen ja vanhemmuuden yhdistäminen on monimutkaista, koska samaan aikaan, kun vanhemmat etsivät paikkaansa uudessa yhteiskunnassa, lapset tarvitsevat vanhempiensa huomiota. Vanhemmat voivat joutua kyseenalaistamaan uudessa kulttuurissa aiemmin oppimiaan ja sisäistämäänsä uusia normeja, rooleja ja käyttäytymistapoja, sillä aiemmin opitut eivät välttämättä sovellu uuteen ympäristöön ja kulttuuriin. Lisäksi maahanmuuttajavanhemmat joutuvat opettelemaan uuden kielen sekä yhteiskunnan toimintaperiaatteet. (Alitolppa-Niitamo, Söderling & Fågel 2005, 45.) Maahanmuuttajataustaiset lapset eivät suoraan omaksu kaikkia vanhempiensa kulttuurisia käytäntöjä, vaan he

muokkaavat niitä tilanteiden ja omien rooliensa mukaan (Kronqvist & Kumpulainen 2011,126).

Maahanmuuttajavanhemmat eivät välttämättä opi uuden kotimaansa kieltä ja tapoja yhtä nopeasti kuin lapset päivähoitossa. Tämä saattaa kääntää perheen valtasuhteet, jolloin vanhemmat tukeutuvat yhä enemmän lapsiinsa ja lapset joutuvat ottamaan yhä enemmän vastuuta. (Vataja & Halme 2011, 70.) Maahanmuuttajataustainen lapsi edustaa omaa aikakauttaan ja kantaa yksilöllisellä tavalla vanhempiensa kulttuuria ja perinteitä. Lapsi rakentaa suhdettaan ympäristöihin omien luontaisten tapojensa mukaan ottaen aikuiselta esimerkkiä. Vanhempien perinnetaustan ja historian tunteminen auttaa lasta rakentamaan yksilöllistä identiteettiään. (Korhonen 2010, 5- 8.)

Maahanmuuttajaperheen kanssa työskennellessä on muistettava, että heillä ei ole välttämättä tarkkaa tietoa Suomen varhaiskasvatuksen menetelmistä ja sisällöistä. Siten päivähoitolla on tärkeä tehtävä maahanmuuttajaperheiden tukemisessa. Heidän on autettava perheiden kotoutumista ja jaettava riittävästi tietoa Suomesta, erityisesti vanhemmuuden näkökulmasta. Lapsen päiväkodin kasvattajat saattavat olla juuri maahan muuttaneen perheen ensimmäisiä suomalaisia kontakteja. (Svensk 2001, 185.)

3.3 Lapsen sosiaaliset suhteet kotiympäristössä

Sosiaaliset suhteet kotiympäristössä ovat pohja kielen omaksumiselle. Kieli kehittyy lapselle läheisten ihmisten kanssa käydyssä vuorovaikutuksessa. Äidinkielen avulla kehittyy vanhempien ja lapsen tunnepohjainen kontakti. (Oksi-Walter, Ross & Viertola- Cavallari 2009, 105- 106.) Kielen kehitys riippuu monista erilaisista tekijöistä kuten, kuinka paljon lapsi on kielellisessä vuorovaikutuksessa läheisten ihmisten kanssa. On myös otettava huomioon, kuinka paljon ja millaisia kielellisiä virikkeitä lapsella on. Sosiaalisen vuorovaikutuksen ja kommunikaation tärkeys korostuu kaksikielisten lasten kanssa. (Hassinen 2005, 54.)

On tärkeää, että lapsi on sosiaalisessa vuorovaikutuksessa sekä aikuisten että lasten kanssa. Aikuisen kielestä lapsi oppii mallioppimisen avulla ja lasten kanssa kommunikoidessa lapsi kokeilee oppimaansa kieltä käytännössä. (Hassinen 2005,

55.) Lapsen käyttämä kieli eri henkilöiden kanssa saattaa muuttua kehityksen myötä esimerkiksi käytetäänkö sisarusten kesken äidinkieltä vai enemmistön kieltä (Hassinen 2005, 76). Tietyt ympäristötekijät vaikuttavat lapsen kielen kehitykseen antaen hyvät oppimisen valmiudet. Vanhempien asenne ja kodin kasvatuseriaatteet voivat rakentaa lapselle vahvan perustan turvallisuuden tunteelle ja identiteetille. Vanhempien monipuoliset vuorovaikutustaidot kehittävät myös lapsen kielellistä kehitystä. (Hassinen 2005, 84.) Lapset oppivat vanhempien kulttuuriset tavat osallistumalla heidän kanssaan arkielämän askareisiin (Kronqvist & Kumpulainen 2011, 126- 127).

Merkittävin lapsen kasvuympäristö on perhe, johon yleensä lapsella on syvimmat ja pysyvimmat siteet. Perheen taustalla kotiympäristössä vaikuttavat esimerkiksi naapurit, sukulaiset, tuttavat ja ystävät, jotka tukevat osaltaan vanhempia heidän kasvatustehtävässään. Vanhempien kasvatuskäsitteet säätelevät lapsen ja vanhempien suhteen määrittymistä ja lapsen kehitystä. (Hujala ym. 71- 74.) Vanhemmuus ja erityisesti äitiys saa erilaisia tulkintoja eri ympäristöissä ja kulttuureissa (Laurinen 1998, 19). Lapsi oppii, kehittyy ja kasvaa kotiympäristössä, jossa vanhemmilla on hyvä keskinäinen suhde, lapsella on luottavaiset välit molempiin vanhempiin ja kotona käytettävät kasvatuseriaatteet vahvistavat vanhempien ja lasten suhdetta. Lapsen laaja sosiaalinen ympäristö lisää yhteenkuuluvuuden tunnetta, tukee kielellistä kehitystä ja edistää hyvää sosiaalista toimintakykyä myös aikuisiälle. (Pulkinen 2002, 131.)

Kolmesta viiteen ikävuoteen ikäinen lapsi pyrkii samaistumaan vanhempiinsa. Lapsi saattaa myös jäljitellä vanhempiaan ja erityisesti vanhempaa, joka on lapsen kanssa samaa sukupuolta. Lapsi haluaa yleensä miellyttää vanhempiaan ja pyrkii omaksumaan vanhempien esimerkistä myös heidän sosiaaliset taitonsa. Varhaiskasvatuseriaatteen lapsi kaipaa myös ikäisiään leikkikavereita ja suhteet alkavat muodostua läheisiksi ikätovereiden kanssa. (Aaltonen ym. 2008, 33- 35.)

Sisarusten välinen suhde on parhaimmillaan kaikkein pisin ihmissuhde. Erityisesti varhaislapsuudessa sisarukset viettävät paljon aikaa yhdessä. Tapa, jolla sisarukset leikkivät ja riitelevät, vaikuttaa heidän tuleviin ihmissuhteisiinsa. (Parker & Stimpson 2004, 12) Sekä vanhemmat että ympäristö voivat vahvistaa sisarusten suhdetta aivan erilailla kuin esimerkiksi ystävyysuhdella (Amramovitch, Pepler &

Corter 1982, 84). Jos sisarusten kielitaito ei ole samalla tasolla, lapsi, joka ei osaa vielä ilmaista kielellisesti itseään, saattaa ilmaista tunteensa käyttäytymällä haasteellisesti. Hän voi myös puhua itse vähemmän ja käyttää ikään kuin sisartaan ”äänitorvena” tai tulkkina. (Parker & Stimpson 2004, 250.)

Biologisella siteellä sukulaisiin on tärkeä merkitys. Hyvissä sukulaissuhteissa annetaan toisilleen taloudellista sekä psyykkistä tukea, jolloin isovanhempien, lasten ja lastenlasten välillä on kiinteä tunneside. Maahanmuutto on saattanut hajottaa sukulaisia asumaan maantieteellisesti kaukana toisistaan. Riippuu paljon kotimaasta, kuinka heihin pystyy pitämään yhteyttä esimerkiksi jos maassa on sota, yhteydenpito voi olla vaikeaa. (Pulkkinen 2002, 161- 162.)

Lapsi ei elä vain perheensä tai sukunsa keskuudessa. Kodilla on aina naapurustonsa. Naapuruston epävirallinen sosiaalinen kontrolli voi vaikuttaa lapsen kehitykseen. Sosiaalinen kontrolli tarkoittaa, että naapurit seuraavat lapsia tai perhettä ja puuttuvat poikkeavuuksiin. Tällä on tärkeä merkitys esimerkiksi lastensuojelun kannalta. Vaikka naapurisuhteet Suomessa ei yleensä ole niin tiiviitä, lapsi voi löytää naapurustostaan paljonkin uusia ystäviä. (Pulkkinen 2002, 164- 165.)

Asuinpaikan sijainnilla on myös paljon merkitystä lapsen sosiaalisiin suhteisiin. Millainen on naapurusto? Onko alueella muita maahanmuuttajaperheitä? Onko alueella turvallista? Missä asuvat lapsen ystävät? Läheinen sosiaalinen ympäristö vaikuttaa lapsen ja koko perheen hyvinvointiin. Sosiaalisen ympäristön keskeisiä piirteitä ovat luottamus sekä vastavuoroisuus. (Moore [Viitattu 20.9.2014].)

Lapsi viettää suurimman ajan elämästään kotona ja siksi kodin sosiaaliset suhteet ovat merkittävässä osassa lapsen kielellisessä kehityksessä. On hyvin paljon merkitystä, onko lapsella laaja sosiaalinen verkosto ja mitä kieliä he puhuvat keskenään. Toisessa ja kolmannessa luvussa perehdyin lapsen päiväkodin ja kodin ympäristöön tarkemmin. Seuraavassa luvussa tarkastelen päiväkodin ja kodin yhteistyötä sekä yhteistyön merkityksestä lapsen hyvinvointiin ja kielelliseen kehitykseen.

4 PÄIVÄKOTI JA KOTI YHTEISTYÖSSÄ

4.1 Oppimisympäristöjen välinen yhteistyö

Bronfenbrennerin ekologisessa teoriassaan on eritasoisia ympäristöjä, joista lasta lähimpänä ovat koti- ja päiväkotiympäristö. Bronfenbrenner korosti lapsen kasvatusympäristöjen tärkeää keskinäistä vuorovaikutusta. Tästä näkökulmasta kasvatus nähdään näiden ympäristöjen eli kodin ja varhaiskasvatuksen kasvattajien yhteistyöprosessina. Molemmista ympäristöistä voi eritellä vielä kolme molemmille yhteistä tasoa: yhteiskunnallisen, yhteisöllisen ja yksilöllisen tason. Yhteiskunnalliseen tasoon liittyvät esimerkiksi lait, jotka säätelevät kummankin ympäristön toimintaa. Molemmat ympäristöt ovat omansa yhteisö, johon vaikuttaa kuitenkin jokainen yksilö. (Hujala- Huttunen & Nivala 1996, 21.)

Päiväkotiki voi parhaimmillaan avata lapselle uusia, haasteellisia, kehittäviä elementtejä. Lapsi voi saada kaksi toisiaan täydentävää oppimisympäristöä, jotka tukevat lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista. (Kronqvist & Kumpulainen 2011, 17.) Oppimista, kasvua sekä kehitystä ei nähdä vanhempien tai päiväkodin kasvattajien toimenpiteiden seurauksena, vaan keskinäisen yhteistoiminnan tuloksena. Kasvun ja kehityksen näkökulmasta on erittäin tärkeää, millainen vuorovaikutussuhde erilaisten ympäristöjen välille rakentuu. (Hujala ym. 1998, 12.) Lapsi on hyvä nähdä erottamattomana osana sosiaalista ympäristöään, jolloin lapsi on osana monista tekijöistä muodostuvaa systeemiä (Hujala ym. 1998, 22).

Elävätkö maahanmuuttajalapsen kahdessa erilaisessa maailmassa? Miten voisi rakentaa sillan näiden kahden maailman, kodin ja päiväkodin väliin? Voisiko maahanmuuttajataustainen lapsi hyödyntää äidinkieltään päiväkodissa? Entä suomen kieltä kotiympäristössä, kuitenkin unohtamatta äidinkielen tärkeyttä? Lapsen taitojen arvostus ja hyödyntäminen molemmissa ympäristöissä motivoi kielten osaamiseen ja on lapsen hyvinvoinnille suotuisaa. Maahanmuuttajataustaiset lapset voisivat rikastuttaa toisten lasten ajatusmaailmaa. (Kronqvist & Kumpulainen 2011,90- 91.) Lapselle tärkeimpien ympäristöjen eli kodin ja päiväkodin yhteistyö on perheen, varhaiskasvatuksen sekä lapsen parhaaksi. Lapsen kasvuun, kehitykseen ja oppimiseen vaikuttaa

paljon se, miten perhe ja päivähoidon kasvattajat huolehtivat kasvatuksesta yhdessä. Kasvatus on lapsen ympäristöissä toimivien aikuisten yhteinen prosessi. Erilaisissa ympäristöissä toimivien ihmisten keskinäiset sosiaaliset suhteet vaikuttavat lapseen ja koko ympäristöön. Toimivat ja hyvät sosiaaliset suhteet pohjautuvat vastavuoroisuuteen. (Hujala ym. 1998, 18- 19.)

Varhaiskasvatuksessa keskeisimmät yhteistyökumppanit ovat vanhemmat ja ihmiset, jotka lapsen kotipiirissä paljon vaikuttavat. Erityisesti korostetaan perheen sosiaalista ympäristöä ja sosiaalista verkostoa, jotka tukevat koko perhettä. Kodin ja päiväkodin yhteistyön tavoitteena on tiedon ja ymmärryksen lisääminen molemminpuolisesti. (Hujala ym. 1998, 23- 25.) Yhteistyö kodin ja varhaiskasvatuksen välillä edellyttää kaikilta osapuolilta tietoa ja ymmärrystä lapsen kasvusta, siihen liittyvistä mahdollisuuksista ja haasteista. Tavoitteena on lasten kasvuympäristöjen yhteensovittaminen ja jatkuvuuden löytäminen kodin ja päivähoidon välille. (Hujala- Huttunen & Nivala 1996, 31- 32.)

4.2 Kasvatuskumppanuus

Vanhempien ja varhaiskasvattajien yhteistyössä painotetaan molempien osapuolten tasavertaista suhdetta (Karila, Kinos & Virtanen 2006, 84). Halme ja Vataja (2011, 71) kertovat perhelähtöisen työtavan tarkoittavan, että varhaiskasvattajat kuuntelevat perhettä ja huomioivat kokonaisvaltaisesti koko perheen tarpeet. Kasvattaja tukee perheen arkielämän järjestämistä ja ottaa vanhemmat mukaan yhteistyötön. Päivähoiton tehtävänä on vahvistaa perheen kykyä itsenäiseen päätöksentekoon.

Päivähoito ja vanhemmat tarvitsevat toistensa taitoja ja tukea, jotta voivat yhdessä kasvattaa lapset huomioiden heidän kulttuuritaustansa (Hujala ym. 1998, 21). Perheellä on yksilökohtaista asiantuntemusta lapsesta kuten lapsen elämänhistoria, luonteen piirteet ja maahanmuuttajataustaisten lasten kohdalla vanhemmilla on tiedot ja taidot omasta kulttuuristaan sekä lapsen äidinkielestä. Ennen päiväkodin aloittamista lapsi on jo sosiaalistunut osaksi perheen kasvatuskäytäntöjä, jotka saattavat osittain kulttuurinkin vuoksi poiketa päiväkodin kasvatuksesta. Kasvatuskumppanuus perustuu vanhempien ja

ammattikasvattajien yhteistyöhön. Vanhemmat pystyvät yhdistämään päivähoidon lapsen arjen kokonaisuuteen ja vastaavasti varhaiskasvatuksessa integroidaan lapsen kotikasvatus varhaiskasvatukseen. (Hujala ym. 1998, 70- 71.)

Maahanmuuttajataustaisen lapsen sopeutuminen suomalaiseen päiväkotiin vaatii paljon työtä. Vanhempien ja varhaiskasvattajien olisi pohdittava, mitä he voivat yhteistyössä tehdä lapsen hyvinvoinnin eteen. (Blomberg- Kantsila 2007, 38.) Erityisesti maahanmuuttajaperheiden kanssa arvojen, elämänhistorioiden ja kulttuuritaustojen vuoksi käsitykset monista kasvatukseen, lapsuuteen ja vanhemmuuteen liittyvistä asioista voivat poiketa paljon toisistaan. Maahanmuuttajaperheiden moninaisuus tuovat haasteita laadukkaan ja vuorovaikutuksellisen kasvatuskumppanuuden syntyyn. Keskustelu maahanmuuttajavanhempien kanssa heidän arvoistaan, käsityksistään, tavoistaan ja toiveistaan on hyvän kasvatuskumppanuuden pohja. (Karila 2006, 95.)

Kasvatuskumppanuuden ideana on yhdistää varhaiskasvattajien ja vanhempien tietämys ja näkemykset lapsen hyvinvoinnin tukemiseksi. Ensisijainen kasvatustavoite on kuitenkin vanhemmilla. Kasvatuskumppanuuteen kuuluvat muun muassa kuuleminen, kunnioitus, luottamus ja dialogisuus. (Halme & Vataja 2011, 74.) Jos vanhemmilla ja kasvattajilla ei ole yhteistä kieltä, henkilökunnalla tai vanhemmilla on subjektiivinen oikeus tulkin käyttöön (Halme & Vataja 2011, 86).

Varhaiskasvattajille ei riitä ainoastaan opiskeltu teoria tieto, vaan heillä tulee olla käsitys lapsesta yksilönä. Yksilöllisyys tuo perustan lapsen ikävaiheeseen liittyvän kehityksen ymmärtämiseen. Yksilöllisyyteen sisältyy myös lasten eritahtisen kehityksen tiedostaminen ja persoonallisten käyttäytymismallien huomioiminen. Lapsista tarvitaan yksilöllistä tietoa, jonka avulla kasvattaja suhteuttaa päiväkodin toimintaa lapsen kehitykseen sopivalla tavalla. (Hujala ym. 1998, 75.) Esimerkiksi lapsen toisen kielen kehitys on hyvin yksilöllistä.

Lapsen näkökulmasta koti ja päivähoito edustavat ympäristöjä, joissa esimerkiksi fyysinen ympäristö, toimintatavat, kieli, suomen kielen oppimisympäristö, arvot ja lapsen rooli saattavat radikaalisti poiketa toisistaan. Perheen ja päiväkodin yhteistyö helpottaa myös lapsen arkea, oppimista, kehitystä, kasvua ja sopeutumista uuteen ympäristöön. Tarve vanhempien tukemiseen nousee

yhteiskunnasta ja sen vaikutuksesta perheiden elämään. Maahanmuuttajavanhemmilla perinteinen tukiverkosto on voinut heikentyä. Perheen tukeminen onkin yksi varhaiskasvatuksen tehtävistä. Yhteistyö ei perustu stereotyyppiseen perhemalliin, vaan varhaiskasvattajien on otettava erityisesti huomioon maahanmuuttaja perheiden yksilöllisyys ja erilaisuus. Perheet voivat tarvita elämäntilanteesta riippuen tukea, ohjausta, neuvontaa tai kumppanuutta. Kasvatuskumppanuudessa otetaan huomioon perheen ominaisuudet, piirteet ja vuorovaikutustaidot. (Hujala ym. 1998, 128- 131.)

Kasvatuskumppanuuden merkitys vielä korostuu maahanmuuttajataustaisten lasten kohdalla. Avainasemassa ovat hyvät suhteet vanhempiin, koska heiltä saa tärkeää tietoa lapsesta sekä hänen historiastaan. Kielen kehitystä on tarkkailtava myös lapsen kotona ja vanhemmat tekevät hyviä huomiota lapsen arjesta päivähoidon ulkopuolella. Kun kasvatuskumppanuus toimii molemmin puolin, on helpompi kiinnittää huomiota esimerkiksi lapsen kielellisiin ongelmiin ja puuttua hankaluuksiin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin kannalta on tärkeää ylläpitää hyvää kasvatuskumppanuutta vanhempiin. Seuraavassa luvussa kerron tarkemmin tutkimukseni etenemisestä.

5 TUTKIMUSPROSESSI JA AINEISTONKERUUMENETELMÄT

Aloitin tutkimukseni päiväkodissa keväällä 2014 ja tutkimukset jatkuivat syksyllä 2014. Pyrin tutkimuksessani selvittämään, miten ympäristö muokkaa lapsen kieltä, miten varhaiskasvatuksen ammattilainen voi tukea lapsen kasvua kohti kaksikielisyyttä ja miten lapsen sosiaaliset suhteet vaikuttavat suomen kielen oppimiseen. Tavoitteenani oli tutkia laajasti ja monesta eri näkökulmasta, joten keräsin tietoa havainnoimalla, haastatteleamalla, arvioimalla sekä luovan toiminnan menetelmillä kevään ja syksyn 2014.

Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen ja aihetta pyritään tutkimaan kokonaisvaltaisesti (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 152). Laadullisessa tutkimuksessa suositetaan ihmisiä tiedonkeruun välineenä. Tiedonhankinnan apuna voi kuitenkin käyttää myös testejä tai lomakkeita, niin kuin minäkin tein tutkimuksessani. Laadullisessa tutkimuksessa kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti eikä satunnaisesti niin kuin määrällisessä tutkimuksessa voidaan tehdä. Laadulliselle tutkimukselle on myös tyypillistä noudattaa joustavaa tutkimussuunnitelmaa, joka muotoutuu tutkimuksen edetessä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 155.)

Laadullisessa eli kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineistoa tarkastellaan kokonaisuutena. Kvalitatiivinen analyysi koostuu havaintojen pelkistämisestä sekä arvoitusten ratkaisemisesta. Aineistoa tarkasteltaessa, on kiinnitettävä huomiota teoreettiseen viitekehykseen. Tavoitteena on etsiä yhteinen piirre tai sääntö, joka pätee koko aineistoon. (Alasuutari 1999, 39- 40.) Kvalitatiiviselle tutkimukselle ominaisia piirteitä ovat sen ilmaisullinen rikkaus, monitasoisuus ja kompleksisuus (Alasuutari 1999, 84). Valitsin laadullisen tutkimuksen, koska se sopi hyvin minun aiheeseeni. Halusin tutkia monitasoisesti ja käyttää yhtenä aineistonkeruumenetelmänä haastattelua, vaikka maahanmuuttajaperheen kohdalla kommunikointi haastattelutilanteessa saattaa olla ongelmallista.

Tein tutkimukseni monikulttuurisessa päiväkodissa, jossa opiskeluaikani suoritin yhden työharjoittelun. Kyseisessä päiväkodissa keväällä 2014 noin 44 % lapsista on maahanmuuttajataustaisia eli noin 130 lasta puhuu äidinkielenään muuta kuin

suomea, ruotsia, saamea tai viittomakieltä. Tutkimukseeni osallistui seitsemän perhettä, neljästä erilaisesta kulttuuritaustasta. Tutkimukseni seitsemän lasta olivat 3-5 -vuotiaita lapsia. Kaikki lapset olivat syntyneet Suomessa, mutta lasten molemmat vanhemmat ovat maahanmuuttajia. Lasten uskonto vaihteli paljon, mutta enemmistö uskontona tutkimuksessani oli islam. Lasten äidinkielenä oli arabia, venäjä, vietnam tai albania. Tutkittavien lasten suomen kielen taitotaso vaihteli paljon. Lukuun ottamatta yhtä lasta, kaikki lapset osallistuvat viikoittain järjestettävään suomi toisena kielenä -opetukseen. Kaikki tutkimukseni perheet asuvat monikulttuurisessa kaupungin osassa.

5.1 Moninainen aineistonkeruu

Aloitin tutkimukseni keväällä 2014, kun olin saanut kaupungilta tutkimusluvan. Olin ollut keväällä 2014 kyseisessä päiväkodissa työharjoittelussa, joten tunsin henkilökunnan, lapset sekä heidän vanhempansa. Kysyin kaikilta tietyn ryhmän 3-5 -vuotiaiden lasten, joiden äidinkieli on jokin muu kuin suomi, ruotsi tai viittomakieli, vanhemmilta kirjallisesti halukkuutta osallistua tutkimukseeni suomeksi (Liite 1) sekä yhdeltä perheeltä englanniksi (Liite 2). Uskon, että vanhempien oli helppo suostua tutkimukseen, koska he tunsivat minut jo työharjoitteluni ajalta. Lisäksi kysyin suullisesti lapselta aina ennen esimerkiksi Kettu- testiä, haluaako hän osallistua. Kaksi lasta jäi kesän jälkeen pois kyseisestä päiväkodista, joten he eivät voineet osallistua tutkimukseeni halukkuudestaan huolimatta. Ainoastaan yksi perhe kieltäytyi tutkimuksesta. Monet vanhemmista olivat kuitenkin hyvin kiinnostuneita lapsensa suomen kielen kehityksestä ja halusivat ottaa osaa tutkimukseeni.

5.1.1 Kielitaidon Kettu- testi

Kielitaidon arviointi on välttämätön osa kielen oppimisen prosessia. Arviointi osoittaa, onko tavoitteet saavutettu ja miten tavoitteet voitaisiin saavuttaa. Arvioinnin tehtävänä on antaa yksilöllistä tietoa lapsen oppimisen etenemisestä sekä antaa lapselle rakentavaa palautetta ja luottamusta omiin kykyihinsä. Päiväkodin henkilökunnan on arvioitava lasten edistymistä sekä kerättävä aineistoa arvioinnin tueksi. (Laine, Nissilä & Sergejeff 2007, 107.)

Keväällä 2014 ennen kesälomaa tein jokaiselle lapselle suomen kielen taitotestin ja testinä käytin Korpilahden ja Eilomaan suunnittelemaa Kettu- testiä. Kettu- testi soveltuu yli 3- vuotiaiden puheen ja kielen kehityksen arviointimenetelmäksi (Gyekye & Rouhila 2007, 7). Kettu- testi testaa erityisesti puheen, kielen ja kommunikaation taitoja. Testin arvioitavia osioita ovat nimeäminen, kielen ymmärrys, toiminta ohjeet, ääntäminen, puheen ymmärrettävyys, kertova puhe, taivutusmuodot, värit, lukumäärät sekä ilmaisujen pituus. En valitettavasti saa julkaista testin pohjaa opinnäytetyössäni, koska se on maksullinen testi. Kettu- testi sopii arviointimenetelmäksi kaikille lapsen kehitystä seuraaville esimerkiksi päiväkotiin. Luotettavimman tuloksen testistä saa, jos testaaja tuntee lapsen eikä lapsi jännitä tai arkaile testiaan seurassa. Materiaalina testissä ovat kuvat, lelupussi sekä testin kaavake. Kettu- testi soveltuu hyvin myös monikielisten ja monikulttuuristen lasten suomen kielen testaukseen ja heillä on hieman matalammat pisterajat kuin lapsilla, jotka puhuvat äidinkielenään suomea. Testissä on myös otettava huomioon, käyttääkö lapsi suomen kieltä kotona. Kriteerinä testiin on, että lapsi olisi ollut suomenkielisessä päiväkodissa yhden lukuvuoden. (Korpilahti & Eilomaa 2001.)

KERAVA- tutkimuksessa vuosina 2000- 2001 tutkittiin laajasti monikulttuuristen lasten suomen kielen osaamista Kettu- testin avulla. Osalla tutkimuksen lapsista puhuttiin myös suomea kotiympäristössä ja mukana oli lisäksi kaksikielisiä lapsia. Tutkimuksessa oli mukana yhteensä 33 3- 6,6 -vuotiasta lasta. Tutkimuksen päähavainnoiksi nousi äidin ja lapsen kielitaidon yhteys. Tutkimuksen mukaan äidin heikko suomen kielitaito näkyy myös lapsen heikkona suomen kielenä. KERAVA- tutkimusta ei voi kuitenkaan täysin verrata minun tutkimukseeni, sillä osalla lapsista puhuttiin suomea kotona ja mukana oli lisäksi jo kaksikielisiä lapsia. (Kopilahti & Eilomaa 2001.)

Testin kannalta oli erittäin hyvä, että tunsin lapset etukäteen. Tiesin mahdolliset haasteet ja osasin ennakoida niitä. Esimerkiksi jos lapsi on hieman arka, ennen testiä leikin hänen kanssaan normaalissa päiväkodin ympäristössä. Kun lapsi ottaa minuun kunnolla kontaktia ja käyttäytyy rennosti seurassani, voin vähitellen siirtyä testaustilanteeseen. Tein kaikille lapsille Kettu- testin ennen kesälomaa sekä heti kesäloman jälkeen. Toukokuun testissä korostui päiväkodin ympäristön

vaikutus suomen kieli tasoon ja elo-syyskuun testin taustalla vaikuttaa pitkä kesäloma kodin ympäristössä. Viisi tutkimukseen osallistunutta lasta vietti kahden kuukauden kesäloman ja kaksi lasta oli kolme kuukautta kesälomalla.

Keväällä 2014 päiväkodin kiertävä erityislastentarhanopettaja perehdytti minut Kettu- testin tekemiseen. Sain häneltä monia käytännön vinkkejä myös testaustilanteeseen. Pohdimme myös sitä, tuleeko testi liian nopeasti uudestaan syksyllä. Testien väli oli noin kolme kuukautta. Tulimme kuitenkin tulokseen, että voin tehdä testin jo kolmen kuukauden kuluttua uudelleen, koska en kerro lapsille oikeita vastauksia ensimmäisessä testissä. Tein testin ensiksi harjoittelumielessä äidinkielenään suomea puhuvalle lapselle, joka ei osallistunut tutkimukseeni. Kettu- testit tein erillisessä huoneessa kahden kesken lapsen kanssa, jotta kaikki muut mahdolliset haittaavat tekijät saataisiin minimoitua. Käytin kaikissa testeissä samoja arviointikriteerejä, jotka on kirjattu Kettu- testin mukana tulevaan testaajan käsikirjaan.

Kielitaidon arvioinnissa ongelmana on usein testien merkityksen korostaminen. Standardoitu testi osoittaa kuitenkin vain sen, miten lapsi hallitsee suomen kielen testaustilanteessa. Todellisen kielen taidon arvioiminen vaatii laajempaa näkökulmaa, siksi olen ottanut tutkimukseeni mukaan muitakin tutkimusmenetelmiä. (Hakkarainen 2002, 260.) Havainnointi tukee kielen kehityksen arvioinnin laajempaa näkemystä.

5.1.2 Lasten havainnointi

Oppiakseen ymmärtämään lasta, varhaiskasvatuksen henkilökunnan on havainnoitava lasta ja hänen toimintaansa arjen erilaisissa tilanteissa päivittäin. Lapsi ilmaisee itseään kokonaisvaltaisesti esimerkiksi puhumalla, liikkumalla, leikkimällä, tunteita näyttämällä, katseellaan ja vuorovaikutuksellaan ympäristönsä, aikuisten sekä muiden lasten kanssa. Havainnoinnin tarkoituksena on pyrkiä kuvailemaan lapsen kokemuksia ja havaintoja sekä tarkistaa omien oletuksiensa paikkansapitävyys. Päiväkodissa on hyvä havainnoida lasta erilaisissa jokapäiväisissä tilanteissa kuten vuorovaikutussuhteissa, leikissä, opetustuokioilla, perustoiminnoissa ja siirtymätilanteissa. (Aaltonen ym. 2008, 44.)

Havainnointi ja niiden kirjaaminen ovat keskeisiä oppimisen työvälineitä. Lapsen toiminnan muutoksen lähtökohtana on tarkka kuva tämänhetkisestä toiminnasta sekä toiminnan yhdistämisestä tavoitteisiin esimerkiksi suomen kielen oppimiseen. Päiväkodin arkityössä havainnointi ja niiden kirjaaminen jää helposti kiireen vuoksi toissijaiseksi. Henkilökunta tekee lapsista koko ajan tiedostamattakin havaintoja, mutta dokumentoinnin tärkeys saattaa unohtua. (Hakkarainen 2002, 269- 270.)

Havainnoinnin avulla selvitin tutkimuksessani, mitä todella lasten päiväkodin arjessa tapahtuu. Havainnoinnin avulla saadaan välitöntä tietoa lasten käyttäytymisestä yksin, kasvattajan kanssa sekä lapsiryhmässä luonnollisissa ympäristöissä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 202.) Havainnoinnin menetelmänä käytin osallistuvaa havainnointia eli havainnointi muotoutui vapaasti ja osallistuin samalla ryhmän toimintaan (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 203).

Etuni oli, että tunsin jo ennalta lapset. Heidän käyttäytymisensä oli luonnollista minun läsnä ollessani eivätkä he jännittäneet tai ujostelleet kanssani. Havainnointi on aikavievämenetelmä, mutta tein havainnointia keväällä työharjoitteluni yhteydessä paljon. Havainnoin lapsia päiväkodissa heidän kaikessa toiminnassaan kuten leikissä, opetustuokioilla, ulkona, ruokailutilanteissa, siirtymätilanteissa sekä yhteisillä aamupiireillä. Syksyllä päivitin havainnointilomaketta, vertailin sitä kevään havainnointiini sekä kirjasin ylös muutokset. Vaikka tunsin lapset, pyrin silti olemaan mahdollisimman objektiivinen. Käytin havainnointini pohjana ”Suomen kielen arkihavainnointi”- lomaketta. Lomakkeessa arvioidaan lapsen kielen kuuntelua ja ymmärtämistä, kielen rakennetta, puheen tuottoa ja sanastoa sekä lukemisen ja kirjoittamisen valmiuksia lapsen päiväkodin arjessa luonnollisissa tilanteissa. Havainnointimenetelmä tukee Kettu- testiä ja yhdessä näillä menetelmillä saadaan monipuolinen kuva lapsen suomen kielen taitotasosta.

5.1.3 Vanhempien haastattelu

Haastattelutilanteessa ollaan suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa tutkittavan kanssa. Haastattelu on joustava aineistonkeruumenetelmä, koska haastattelua voidaan muokata tilannekohtaisesti ja vastaajia myötäillen. Haastattelussa on enemmän mahdollisuuksia tulkita vastauksia esimerkiksi esittämällä tarkentavia lisäkysymyksiä. Haastattelussa tutkittavalle annetaan mahdollisuus tuoda omat näkökulmansa ja mielipiteensä esille. Haastateltava voi kertoa aiheesta omin sanoin ja halutessaan laajasti. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 193- 194.) Suoritin haastattelut lomakehaastatteluina eli haastattelun pohjana oli etukäteen laadittu lomake (Liite 3). Lomakkeen runkona olivat oppimisympäristön osa-alueet eli fyysinen-, sosiaalinen-, tekninen-, paikallinen- ja didaktinen ympäristö, mutta perehdyin eniten sosiaaliseen osa- alueeseen.

Valitsin yhdeksi aineistonkeruumenetelmäksi lasten vanhempien haastattelun, koska tarvitsin tietoa lasten kodin oppimisympäristöstä ja erityisesti lasten kodin sosiaalisista verkostoistaan. Vanhemmat ovat parhaat henkilöt kertomaan lasten kotiympäristöstä, koska lapset ovat vielä pieniä ja heidän suomen kielen taitotasonsa on heikko. Haasteena oli tosin myös maahanmuuttajavanhempien suomen kielen taito. Sain perheen kielitaidosta riippuen tehdä haastatteluni varhaiskasvatuskeskustelun yhteydessä tulkin apua käyttäen.

Kaikille lapsille, jotka ovat varhaiskasvatuksen piirissä, tehdään yksilöllinen varhaiskasvatus eli VASU- suunnitelma yhteistyössä vanhempien kanssa. Varhaiskasvatussuunnitelman työstäminen alkaa siten, että vanhempien annetaan kertoa omasta lapsestaan ja odotuksista varhaiskasvatusta kohtaan. Varhaiskasvatuksen henkilökunta kertoo vanhemmille yhteiskuntamme ja päiväkodin näkemyksistä ja arvoista kasvatusta kohtaan. Lapsen suunnitelmassa tulee huomioida lapsen kieli, kulttuuri, taidot sekä mahdolliset erityisen tuen tarpeet. Varhaiskasvatussuunnitelman säännöllinen tarkistaminen ja arvioiminen arviointikeskusteluissa on tärkeää. Vanhemmat pysyvät ajan tasalla lapsen kehityksessä ja kasvussa päiväkodissa. (Svensk, 2001, 186.) Kaikki lapsista olivat olleet aiempina vuonna päiväkodissa, joten syksyllä 2014 VASU: a ei tehty kenellekään lapselle ensimmäistä kertaa.

Tulkit ovat välttämätön osa vanhempien ja päivähoidon työntekijöiden välistä yhteistyötä, jos riittävän hyvää yhteistä kieltä ei ole. Viranomaisella on velvollisuus tilata tulkki paikalle. Lapsi ei saa toimia tulkkina, vaikka hän osaisikin vanhempiaan paremmin suomen kieltä. Vanhempien ja lapsen väliset valtasuhteet kärsivät, jos lapsi toimii asioiden hoitajana, jotka todellisuudessa olisivat aikuisten hoidettavia. Vanhempien kielitaito voi olla riittävän hyvä esimerkiksi päivittäisten asioiden hoitamiseen ilman tulkkia, mutta erilliset ja laajat kasvat keskustelut on hoidettava tulkin kanssa niin kauan, kun kommunikointi suomen kielellä on varmaa. (Svensk 2001, 186.)

Päiväkodin VASU- keskusteluihin tilataan aina tulkki, jos vanhempien suomen kielen puhe on vielä epävarmaa. Tutkimuksessani olin mukana neljän lapsen VASU- keskustelussa, jonka aikana suoritin myös haastatteluni tulkin apua käyttäen. VASU- keskusteluissa aika oli rajallinen, mutta pyrin tilanteen ja ajan mukaan kysymään tärkeimmät haastattelukysymykset ilman kiirettä. Kahden tutkimukseen osallistuvan vanhemman kanssa, jotka osasivat hyvin suomea, suoritin haastattelun ilman tulkkia ja VASU- keskustelua. Yksi perhe perui VASU- keskusteluajan viime hetkellä, joten en päässyt osallistumaan heidän VASU- keskusteluun. Suoritimme tämän perheen haastattelun kyselylomakkeella, johon olin hieman muokannut haastattelukysymyksiä selkokielelle sekä lyhentänyt kysymysten muotoa. Kerron seuraavassa luvussa haastattelun tärkeimmät kohdat ja pääasiat. Haastattelujen laajuus vaihteli hyvin paljon. Jotkut vanhemmista halusivat kertoa monipuolisesti ja joidenkin vanhempien vastaukset olivat hyvin lyhyitä ja suppeita.

Oli hienoa päästä keskustelemaan tulkin avulla, sillä muutamien vanhempien kanssa kommunikointi ilman tulkkia on erittäin hankalaa. Kerroin vanhemmille tutkimukseni etenemisestä sekä Kettu- testien pisteistä. Olin yllättynyt, että vanhemmat olivat niin kiinnostuneita tutkimuksestani. Vasta tulkin avulla pääsimme keskustelemaan kunnolla vuorovaikutteisesti ja ilman vääryymmärryksiä. Päiväkodin arki on kiireistä ja päivittäin ei aina riitä aika keskustella vanhempien kanssa kunnolla ja lisäksi kommunikaatiovaikeudet aiheuttavat ongelmia päivittäisessä keskustelussa ilman tulkkia. Oli hienoa, että pääsimme istumaan alas ja keskustelemaan heidän lapsistaan, kuulemaan

vanhempien ajatuksia ja minä pääsin kertomaan enemmän tutkimuksestani ja sen etenemisestä sekä esittämään haastattelukysymyksiä.

5.1.4 Lasten piirustustuokiot

Toin lasten ääntä esiin luovan toiminnan menetelmiä käyttäen. Lapsen tekemät kuvat kertovat lapsen kiinnostuksista, sosiaalisista, kulttuurisista sekä psykologisista ympäristöistä (Karppinen, Puurula, Ruokonen 2001, 90). Kuvataiteellisessa ilmaisussa lapsi saa tutkia ja kokeilla. Kuvataiteessa lapsi antaa konkreettisen muodon kokemuksilleen, jäsentää havaintojaan ympäristöstään sekä tunnistaa omia tunteitaan ja ajatuksiaan. Kuvataiteen avulla lapsi voi harjoitella kommunikointia. Lähtökohtana tulisi olla lapselle tärkeä kokemus, teema tai tehtävä. Kasvattajan on annettava tilaa lapsen omalle kulttuurille, joka on hyvin voimakkaasti esillä lapsen kuvataiteellisessa ilmaisussa. Lapsen omat ajatukset pääsevät kuuluville, kun kasvattaja kirjaa ylös lapsen kertomaa aiheeseen liittyvää tarinaa. (Ruokonen, Rusanen & Välimäki 2009, 49- 50.)

Lapsen kommunikaatio piirtäessä kuten eleet, ilmeet, kehon kieli tai sanaton kommunikaatio, ovat tärkeässä roolissa piirrosten tulkinnessa (Salminen 2005, 13). Piirroset jättävät pysyvän tuotoksen tekijästään. Piirrosten tarkoituksena lasten näkökulmasta ei ole mielikuvan ilmaiseminen vaan pysyvän jäljen aikaansaaminen sekä toiminnan ilo. Laajasti ajateltuna piirroksen pohja on lapsen kokemuksissa, jotka muotoutuvat vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Piirtäminen toimii myös viestintäkeinona, jonka avulla lapsi kertoo omista havainnoistaan ja kokemuksistaan. (Salminen 2005, 54- 57.) Kaikilla lapsen piirroksilla on yhteys hänen arkitodellisuuteensa (Salminen 2005, 70).

Valitsin luovista menetelmistä piirtämisen, sillä siinä ei välttämättä tarvitse hyvää suomen kielen taitoa. Lapsi voi kommunikoida piirroksen kautta ilman sanallista kommunikointia, jos lapsi ei halua tai osaa kommunikoida suomeksi. Järjestin piirustustuokioita syksyllä 2014 pienissä (1-3) lapsiryhmissä. Aiheina meillä oli ”Minä päiväkodissa” ja ”Minä kotona”. Kerroin lapsille, että he voivat piirtää esimerkiksi kenen kanssa leikkivät, mitä tekevät, mikä on lempileikki tai kenen kanssa he haluavat viettää aikaa. Ideana oli kartoittaa lapsen sosiaalista verkostoa lapsen näkökulmasta. Olin tehnyt malliksi omat piirrokseni kotoa ja päiväkodista.

Piirtelyn aikana neuvoin lapsia, jos he eivät olleet ymmärtäneet, mitä piti tehdä. Kyselin myös, mitä kuvissa on ja, jos lapsi halusi kertoa kuvasta jotakin, kirjoitin sen piirroksen taakse. Käytimme tehtävässä ainoastaan puuvärejä. Lapset tykkäsivät minun piirustustuokioistani ja myöhemmin kuulin vanhemmilta positiivista palautetta esimerkiksi VASU- keskustelussa tulkin välityksellä piirrostuokiosta. Lapsilla oli mahdollisuus kertoa minulle enemmän perheestään ja kaveripiiristään kotona. Kaikki lapset piirsivät kaksi piirrosta: ”Minä päiväkodissa” ja ”Minä kotona”. Liitän tutkimukseeni muutaman piirustuksen ja kerron enemmän seuraavassa luvussa sanallisesti tuokioista ja mitä lapset piirtäessään kertoivat päiväkodista sekä kodista.

5.2 Tutkimuksen eettisyys, validius ja reliabelius

Millainen on hyvä tutkimus? Millaisia keinoja tutkimuksessa saa käyttää? Onko tutkimus luotettava? Jo tutkimusaiheen valinta on eettinen päätös. Jokaisella tieteenalalla on omat avoimuuksensa, ihmiskäsityksensä sekä toiminnan tavoitteensa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 129- 130.) Suomen akatemian tutkimuseettisten ohjeiden mukaan vuodelta 2008 (Tuomi & Sarajärvi 2009, 132-132) tutkijan kuuluu esimerkiksi noudattaa rehellisyyttä, huolellisuutta, tarkkuutta, avoimuutta ja kunnioitusta. Lisäksi ohjeet vaativat, että tutkimus on suunniteltu, toteutettu ja raportoitu vaatimusten esittämällä tavalla, ja tutkimustyhmän oikeudet, velvollisuudet ja vastuut on määritelty ja kirjattu ylös. Tutkimusetiikalla tarkoitetaan yleisesti sovittuja tutkimuksen teon pelisääntöjä (Vilka 2005, 30).

Tutkimusmenetelmien luotettavuudesta puhutaan yleensä validiteetin ja reliabiliteetin käsitteillä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 136). Reliabiliteetin arvioimisen voi jakaa kolmeen kohtaan. Ensimmäinen kohta on, missä olosuhteissa metodi on luotettava sekä johdonmukainen. Toisena on ajallinen reliabelius eli mittausten tai havaintojen pysyvyys eri aikoina. Viimeisenä kohtana on tulosten johdonmukaisuus. (Kirk & Miller 1986, 41- 42.) Validiteetilla tarkoitetaan, onko tutkimus pätevä, onko se perusteellisesti tehty tai ovatko tutkimuksesta saadut tulokset ja tehdyt päätelmät todellisia? (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006).

Tutkimuksen alussa tutkimuslupavaiheessa sitouduin noudattamaan tutkijan eettisiä periaatteita. Tutkimuksessani etiikan osuus korostui hyvin paljon, koska tutkittavinani olivat maahanmuuttajataustaiset lapset, jotka kaikki eivät vielä osanneet sujuvaa suomen kieltä. Pyrin noudattamaan erityisellä huolellisuudella Suomen akatemian tutkimuseettisiä ohjeita (Tuomi & Sarajärvi 132- 132). Kerron tutkimuksessani lapsista hyvin yksityiskohtaisesti, joten olen miettinyt paljon, miten säilytän lasten ja perheiden tunnistamattomuuden. Lasten ja heidän perheidensä anonymiteetin vuoksi, en kerro heidän nimiä, sukupuolta, ikää, äidinkieltä, päiväkotia, enkä kaupunkia, jossa tutkimukseni tein. Pyrin tutkimuksen alussa varmistamaan, että vanhemmat ja lapset ymmärtävät, mihin ovat osallistumassa. Tulkin avulla vielä selvensin ja täsmensin tutkimukseni menetelmiä ja tarkoitusta. Pyrin tutkimuksessani olemaan rehellinen, avoin ja kunnioittava lapsia, heidän vanhempiaan ja päiväkodin työntekijöitä kohtaan kaikissa tutkimukseni vaiheissa. Kielellisten ongelmien vuoksi on ajoittain hankalaa käydä vastavuoroista keskustelua tutkimukseni yksityiskohdista lasten tai vanhempien kanssa. Tulkin käyttö haastatteluissa auttoi erittäin paljon tässä ongelmassa. Tutkimukseni kaikissa vaiheissa suunnitelmasta kirjoittamiseen olen pyrkinyt olemaan huolellinen ja tarkka.

Reliabiliteetin arvioinnin ensimmäisessä kohdassa on kysymyksessä esimerkiksi haastattelun luotettavuus. Muutamien haastattelujen kohdalla oli tiukka aikataulu, joka saattaa vaikuttaa tutkimuksen luotettavuuteen. Kun aikataulu on rajallinen tutkija saattaa jättää väliin tarkentavien kysymysten esittämisen tai priorisoida kysymyksiä, mikä voi johtaa siihen, että jotain tärkeää tietoa jää kuulematta. Toinen reliabiliteetin arvioinnin kysymys on havaintojen ja mittauksen pysyvyys. Lapsen kielellinen kehitys muuttuu jatkuvasti. Yleensä muutos on kielen eri osa-alueiden kehittymistä, mutta välillä kielen kehityksessä voi olla hitaamman kehityksen kausia yksilöllisesti. Myös lapsen sosiaaliset suhteet voivat muuttua lyhyessäkin ajassa, esimerkiksi päiväkotiin tulee uusi lapsi ja heistä tulee parhaat ystävät. Tutkimukseni aiheet ovat siis hyvin muuttuvia ja yksilöllisiä.

Reliabiliteetin arvioinnissa tulee kiinnittää huomiota myös tulosten johdonmukaisuuteen. Käytin tutkimuksessani neljää erilaista aineistonkeruumenetelmää. Ristiriitaisuutta huomasin joidenkin lasten havainnoinnin ja Kettu-

testien välillä. Esimerkiksi erään lapsen kohdalla syksyllä hän puhui suomea kuuluvammalla äänenpainolla, mutta Kettu- testissä hänen pisteensä laskivat. Toki tässä tilanteessa täytyy huomioida Kettu- testin osa-alueet ovat painottuneet muun muassa puheen ymmärtämiseen, kertovaan puheeseen, taivutusmuotoihin ja toimintaohjeiden noudattamiseen. Puheen tuottaminen ja ymmärrettävyys- osio on ainoastaan kolme pistettä. Voi olla mahdollista, että jokin kielen osa-alue on kehittynyt nopeammin. Olen pyrkinyt tekemään validia tutkimusta. Pysin katsomaan lasta kokonaisuutena ja siksi valitsin neljä erilaista menetelmää, jotka täydentävät toisiaan. Tutkimuksessa on vanhempien näkökulma, lapsen näkökulma, tutkijan havainnoinnin näkökulma sekä Kettu- testin näkökulma. Uskon, että näillä neljällä menetelmällä sain hyvän luotettavan ja pätevän kokonaiskuvan maahanmuuttajataustaisen lapsen suomen kielen omaksumisesta hänen sosiaalisissa ympäristöissään.

6 MONENLAISTA SUOMENKIELEN TAITOA

Edellisessä luvussa esittelin tutkimukseni menetelmät ja tässä pääluvussa kerron tarkemmin menetelmien tuloksista lapsikohtaisesti, koska haluan korostaa lasten yksilöllisyyttä kielen omaksumisessa ja niin on helpompi yhdistää suomenkielen taitotason taustalla olevia mahdollisia syitä. Kuvaan lapsi kerrallaan aineistonkeruusta saamiani tuloksia siten, että jokaiselle lapselle on oma alaluku. Sen jälkeen kokoan luvussa seitsemän tuloksia yhteen ja tulkiten niitä teoriani kautta. Olen numeroinut lapset yhdestä kuuteen ja käytän lapsista välillä lyhennettä ensimmäinen lapsi= L1, toinen lapsi= L2 ja niin edelleen.

6.1 Ensimmäinen lapsi

Kevään Kettu- testissä lapsi alkuvaiheessa hieman ujosteli vierasta tilannetta. Lapsi vastasi joihinkin testin ensimmäisiin kysymyksiin melko nopeasti: ”Emmää tiedä”. Vähitellen lapsi kuitenkin rentoutui testaustilanteessa. Yhteen kysymykseen hän keväällä vastasi äidinkielellään. Syksyn testissä äidinkieltä tai ”emmää tiedä”- vastauksia ei enää ollut. Kaikki testin osa-alueet olivat tasaisesti parantuneet kevästä syksyyn. Lapsi puhui molemmissa testaustilanteessa sujuvasti suomea ja käytti ääntään hyvin. Kevään testistä lapsi sai 39,5 pistettä ja syksyllä 46 pistettä.

Havaintojeni mukaan lapsi on puhelias ja ottaa paljon kontaktia aikuisiin ja lapsiin. Keväällä 2014 hän puhui ajoittain vapaassa leikissä äidinkieltään ryhmässä toisen samasta kulttuuritaustasta olevan lapsen kanssa. Syksyllä 2014 samasta kulttuuritaustasta oleva lapsi vaihtoi päiväkotia, joten nykyään lapsi ei puhu päiväkodissa ollenkaan äidinkieltään. Tällä hetkellä lapsella ei ole yhtä parasta kaveria päiväkodissa, vaan hän leikkii monien lapsien kanssa ja välillä myös yksin. Lapsi vastaa kysymyksiin lauseilla ja yleensä innostuu kyselemään ja juttelemaan aikuisen kanssa esimerkiksi perushoitotilanteessa. Hän ymmärtää toimintaohjeet yleensä ilman toistoja. Aamupiirillä lapsi muistaa päiväohjelman mukaan esimerkiksi taivutuksetkin ulkoa. Hän nimeää esineitä ja asioita ja ääntää hyvin suomea. Lapsi osaa jo numeroita ja harjoittelee kirjaimia ja hän osallistuu viikoittain päiväkodin suomi toisena kielenä -opetukseen.

Haastattelin äitiä ilman tulkkia, koska hän ymmärtää ja puhuu suomea ilman suuria ongelmia. Kysyin ensimmäiseksi, miten äiti näkee lapsen äidinkielen taitotason. Äiti vastasi: ”Hyvin, hän kertoo kotona pitkiä runoja äidinkielellään”. Lapsi osaa äidinkieltä äidin mukaan erittäin hyvin. Perheessä luetaan paljon kirjoja äidinkielellä. Vanhempia kiinnostaa kovasti myös suomen omaksumisen eteneminen. Perheeseen kuuluu äiti, isä ja lapsi. Perhe on muuttanut noin vuosi sitten toiselta paikkakunnalta. Lapsi kävi jo siellä suomenkielisessä päiväkodissa. Äiti kertoo, että heillä on siellä paljon suomalaisia ystäviä. Perhe asui omakotitalossa mukavalla kadulla ja he ystävystyivät siellä suomalaisten naapuriperheiden kanssa, jotka ovat kutsuneet perhettä viettämään esimerkiksi suomalaista joulua ja juhannusta. Lapsi oli lähes koko kesän 2014 isoäitinsä kanssa heidän entisellä asuinpaikkakunnallaan. Hänellä on myös siellä paljon suomalaisia ystäviä. Nykyisellä asuinalueellaan he ovat tutustuneet maahanmuuttajaperheisiin, jotka puhuvat samaa äidinkieltä. Kotona he puhuvat ainoastaan äidinkieltään. Heillä on sukulaisia ulkomailla, joihin ollaan ajoittain yhteydessä. Perhe on aktiivinen ja lapsella on paljon harrastuksia uudella paikkakunnalla. Lapsi harrastaa luistelua, tanssia, laulua ja ennen myös balettia. Harrastustoiminnassa puhutaan suomea. Lapsi katsoo kotona harvoin televisiota, mutta katsoo sekä suomeksi että äidinkielellään.

Kuva 1. L1:Minä kotona.

Piirustustuokiolla lapsi oli innoissaan ja kertoi minulle kuvasta kysyttäessä. Hän keskittyi kovasti piirtämiseen, mutta maltoi kertoa minulle samanaikaisesti, mitä kuvassa on. ”Syön jätskiä kotona. Sitten pihalla isin ja äidin kanssa.” Toisen piirroksen teemasta ”Minä päiväkodissa” lapsi piirsi kuvan, jossa hän leikkii päiväkodissa piilosta ystävänsä kanssa, joka lopetti päiväkodin keväällä 2014.

6.2 Toinen lapsi

Lapsi ei puhu päiväkodissa juuri yhtään, joten varauduin siihen, että Kettu- testi tilanteessa häntä jännittää tai hän arkailee puhua. Leikin hänen kanssaan paljon ennen kevään testiä ja siirryimme leikistä luontevasti testaus tilanteeseen. Lapsi puhui erittäin reippaasti testaus- tilanteessa. Sanojen taivutusmuodot olivat hänelle vielä hankalia ja lause pituus oli lyhyt. Ajoittain puhe oli varovaista ja hyvin hiljaista. Erityisen hyvin kevään testissä sujuivat toimintaohjeet, joissa lapsen ei tarvitse itse puhua, vaan noudattaa testaajan ohjeita, kuten ”Laita kaikki palikat päällekkäin”. Syksyn testaustilanne ei sujunut yhtä hyvin kuin kevään testi. Lapsi ei reagoi testin kahteen ensimmäiseen osion kysymyksiin, joissa olisi pitänyt puhua suomea, mitenkään. Kerroin hänelle, kuinka tärkeää on vastata, jos tietää vastauksen ja jos ei tiedä vastausta, voi vastata ”En tiedä”. Yritin leikinomaisesti käydä testiä läpi ja innostaa lasta, mutta lapsi ei halunnut puhua. Testissä toimintaohjeet sujuivat myös tällä kertaa hyvin sekä värit ja lukumäärät osio, joissa ei tarvinnut puhua suomea. Syksyn testin pisteet eivät ole päteviä, koska testi ei kertonut lapsen todellista osaamista. Tein testin juuri kesäloman jälkeen, joten luulen, että lasta saattoi vielä jännittää paluu päiväkotiin ja heti erikoiseen testaustilanteeseen. En myöskään leikkinyt lapsen kanssa niin paljon ennen testaustilannetta syksyllä, joka saattoi myös vaikuttaa lapsen arkuuteen puhua. Kettu- testin kannalta on kuitenkin tärkeää tehdä testi mahdollisimman pian kesäloman jälkeen, koska päiväkoti ei ole vielä ehtinyt vaikuttaa suomen kielen sen hetkiseen taitotasoon. Keväällä lapsi sai 28,5 pistettä testistä ja syksyllä 14,5 pistettä.

Havainnointini mukaan pyyntöihin lapsi reagoi tekemällä pyynnön mukaan. Häneltä ei yleensä saa sanallista vastausta tai vastaus on vain nyökkäys. Kielteistä vastausta lapsi ei yleensä ilmaise ollenkaan. Hän ymmärtää hyvin suomea, mutta ei mielellään tuota puhetta. Kun lapsi puhuu, hän käyttää hyvin

hiljaista äänenpainoa ja saattaa samalla katsoa lattiaan, mutta lapsi osaa ääntää suomea hyvin. Keväällä 2014 hänen tavoitteenaan on ollut ”Sanon pieniä asioita aikuiselle”, mikä on hieman rohkaissut lasta hieman puhumaan pieniä asioita kuten ”Saanko apua?” tai ”Saako hakea ruokaa?” Perushoitotilanteissa lapsi on itsenäinen ja omatoiminen. Keväällä 2014 lapsi leikki ulkona paljon veljensä kanssa, joka on samassa päiväkodissa, mutta eri hoitoryhmässä. Syksyllä 2014 lapsi leikkii enemmän yksin eikä hän mielellään ole vuorovaikutuksessa toisten lasten kanssa. Yhteisillä hetkillä lapsi on passiivinen. Hän istuu hiljaa eikä halua osallistua esimerkiksi lauluhetkiin tai leikkituokioihin. Syksyllä 2014 kannustin häntä pihalla mukaan piirileikkiin, niin hän pitkän empimisen jälkeen tuli mukaan leikkiin. Lapsi ei nimeä esineitä eikä asioita eikä tee kysymyksiä. Syksyllä 2014 tilanne on hieman parantunut ja lapsi vastaa yleensä jotenkin reagoimalla kysymykseen.

Haastattelin VASU- keskustelun yhteydessä äitiä tulkin avustaessa kommunikoinnissa. Lapsi on ollut kyseisessä päiväkodissa jo kolme vuotta. Perheeseen kuuluu isä, äiti, iso veli sekä L2. Äidin mukaan lapsi osaa puhua äidinkieltään hyvin ja kotona hän puhuu pitkiäkin lauseita. Veli osaa puhua suomea, mutta keskenään he puhuvat äidinkieltään. Kotona lapsi leikkii lähinnä isoveljensä kanssa tai yksin. Lapsi ei puhu suomea kotiympäristönsä läheisten ihmisten kanssa. Harrastustoimintaa lapsella ei juuri ole, mutta äiti kertoo heidän askartelewansa yhdessä kotona. Perheellä on muutamia sukulaisperheitä toisessa kaupungissa Suomessa, mutta he eivät näe usein. Lapsi katsoo kotona suomalaisia lasten ohjelmia, mutta iltasatu luetaan äidinkielellä. Äiti on käynyt lasten kanssa muutaman kerran elokuvissa, mutta hänestä tuntui, että suomeksi puhutun elokuvan juoni oli lapsille liian haastava. Puhuimme äidin kanssa lapsen arkuudesta ja ajoittaisesta puhumattomuudesta. Äiti on myös huolestunut tilanteesta ja he ovat käsitelleet aihetta myös neuvolassa. Äidin mukaan kyseessä voisi olla vain luonteenpiirre. Isoveli on myös ollut hyvin ujo ja arka, mutta rohkaistunut ajan myötä. Äidin mukaan kannattaisi vielä odottaa vuosi tai kaksi vuotta ja katsoa, miten lapsi rohkaistuu.

Piirustustuokion alkuvaiheessa lapsi otti kynän käteensä, mutta katseli ainoastaan kun kaksi muuta lasta alkoi piirtää. Yritin rohkaisin lasta ja saada hänet

innostumaan aiheesta kysellen esimerkiksi ”Mikä on kotona sinun lempileikkisi?” tai ”Leikitkö veljesi kanssa?”. Pitkän pohdinnan jälkeen, lapsi alkoi piirtää. Kyselin, mitä piirroksessa on, mutta lapsi ei halunnut kertoa siitä enempää. Kuvassa oli muun muassa ympyröitä ja neliöitä. En painostanut häntä, vaan ajattelin, että piirros oli tärkein asia. Jos lapsi ei halua tai osaa kertoa siitä, annoin asian olla. Olin ylpeä, että lapsi innostui edes piirtämään jotain arasta alkusuhtautumisesta huolimatta.

6. 3 Kolmas lapsi

Kevään Kettu- testissä lapsi puhui paljon äidinkieltään, kun kysyin suomeksi kysymyksen. Testissä hän käytti myös elekieltä, esimerkiksi kun Kettu on kuvassa uimassa ja kysyn: ”Mitä kettu tekee?”, hän vastaa näyttämällä uimaliikkeitä. Muutaman kysymyksen kohdalla lapsi yritti alkuun selittää asiaa suomeksi, mutta jatkoi kertomustaan äidinkielellään. Suomen kielen puhe koostuu vain yksittäisistä sanoista, mutta lapsi ääntää selkeästi. Lapsella vahvimpana osaamisalueena oli toimintaohjeiden noudattaminen. Erityisesti taivutusmuodot olivat lapselle vielä hyvin hankalia. Syksyn testissä lapsi käytti vielä enemmän äidinkieltään kuin kevään testissä. Suomen kielen sanavarasto oli kesän aikana pienentynyt. Lapsella oli syksyn testissä samat heikkoudet ja vahvuudet kuin kevään testissä. Keväällä lapsi sai Kettu- testistä 20 pistettä ja syksyllä 13 pistettä.

Keväällä 2014 havainnoidessani lapsi reagoi kysymyksiin äidinkielellään, nyökäten, pudistaen päätään, sanoen ”joo” tai ”ei”. Välillä hän ei reagoanut kysymyksiin mitenkään. Lapsi tarvitsee ohjeiden ymmärtämiseksi toistoja. Yleensä lapsi toimii muiden lasten mallin mukaan. Keväällä 2014 lapsi nimesi asioita ja esineitä harvoin, mutta syksyllä 2014 nimeäminen on lisääntynyt. Lapsi haluaa tietää, mutta aina hän ei löydä keinoja kysyä. Lapsi käyttää päiväkodissa paljon äidinkieltään kommunikoidessaan aikuisille ja lapsille. Lapsi haluaisi olla enemmän kontaktissa aikuisten ja lasten kanssa, mutta kielitaito on esteenä. Aamupiirillä hän yrittää aktiivisesti osallistua taitojensa mukaan, mutta hän ennemmin käyttää tukiviittomia, jos hänen pitää vastata aamupiirillä kysymykseen. L3 ja L4 ovat ystäviä päiväkodissa ja leikkivät usein yhdessä.

Haastattelu tehtiin VASU- keskustelun yhteydessä äidin kanssa tulkin avustaessa. Perheeseen kuuluu äiti, isä, L3 ja pikkusisko, joka ei ole vielä päiväkodissa. Perheessä puhutaan vain äidinkieltä. Heillä on sukulaisia, jotka asuvat lähellä ja joiden kanssa perhe on paljon tekemisissä. Suomea lapsi ei puhu juuri ollenkaan kotiympäristössä läheisten ihmisten kanssa. Sukulaisperheillä on myös lapsia, joiden kanssa L3 leikkii puhuen äidinkieltään. Äiti toi keskustelussa esiin, että lasta jännittää ajoittain mennä päiväkotiin. Äiti ei osannut tarkemmin kertoa, miksi. Hän arveli, että taustalla voivat olla kieliongelmat. Äiti toivoi, että varhaiskasvatuksen työntekijät ottaisivat lapseen vielä enemmän kontaktia esimerkiksi pitämällä lasta sylissä. Äiti kertoi, että lapsi haluaa olla paljon aikuisen lähellä, mutta ei välttämättä osaa suomeksi pyytää päästä syliin. Televisiota lapsi katsoo sekä suomeksi ja äidinkielellään.

Piirustustuokiolla lapsi ymmärsi nopeasti piirtämisen idean. Hän innostui selittämään minulle hyvin paljon äidinkielellään. Kun sanoin, etten ymmärrä ja pyysin häntä yrittämään sanomaan asiaa suomeksi, lapsi ei sanonut enää mitään, vaan keskittyi piirtämiseen. Kun tein kysymyksen, johon ei tarvinnut vastata sanallisesti esimerkiksi ”Tykkäätkö leikkiä pikkusiskosi kanssa?”, hän vastaa nyökkäämällä. Lapsi keskittyi piirtämään päiväkodin ja kodin rakennusta, mutta kotikuvassa hän kertoi olevansa kotona äidin kanssa.

6.4 Neljäs lapsi

Kevään Kettu- testissä lapsi vastasi moniin kysymyksiin äidinkielellään. Välillä hän vastaa erittäin hiljaisella äänellä ja epäselvästi, jolloin pyydän häntä toistamaan, mutta puheesta ei saa toisellakaan kerralla selvää. Muutamiiin kysymyksiin, kuten ”Milloin sateenvarjoa tarvitaan?” hän vastaa hymyillen ja nyökäten. Välillä hän ei ymmärtänyt kysymyksiä. Lapselta sujui toimintaohjeiden noudattamisen osio paremmin kuin muiden osioiden osaaminen. Syksyn testissä hän käytti edelleen paljon äidinkieltään. Puhumisessa epäselvyys oli vähentynyt, mutta suomenkielen sanavarasto oli heikentynyt paljon. Toimintaohjeiden noudattamisen osio sujui edelleen parhaiten. Kevään testistä lapsi sai 18,5 pistettä ja syksyllä 14,5 pistettä.

Havaintojeni mukaan kysymyksiin lapsi yleensä reagoi ainoastaan hymyilemällä tai nyökkäämällä. Välillä hän vastaa sanallisesti, jos hän on ymmärtänyt, mitä häneltä kysytään. Lapsi tarvitsee ohjeen ymmärtämiseksi toistoja ja tekeekin usein ottaen mallia muilta lapsilta. Opetustuokioilla lapsi on aktiivinen ja innoissaan mukana. Hän viittaa, vaikka ei aina osaisikaan vastata. Pukeutumistilanteessa osaa pyytää apua suomeksi. Keväällä 2014 hän oli leikkiessä melko hiljainen, mutta syksyllä 2014 hän hakee enemmän kontaktia varsinkin aikuisiin. Syksyllä hän on monesti näyttänyt minulle jotakin ja sanonut: ”Katso”. Syksyllä 2014 ryhmään tuli uusi lapsi, joka on jo kotiympäristöstä L4:n ystävä. L4 on huolehtinut päiväkodissa uudesta lapsesta, pitänyt kädessä kiinni ja näyttänyt mitä tehdään. Lapsi ei osaa vielä taivuttaa sanoja, vaan käyttää yleensä sanoista perusmuotoa. Suomen kielen ääntäminen on paljon parantunut kevästä. Jos hän tunnistaa esineen tai asian, hän nimeää sen. Yleensä lapsi käyttää yksittäisiä sanoja, mutta esimerkiksi aamupiirin päivittäin toistuvat fraasit kuten ”Minä leikin.” tai ”Minä syön lounaan” hän osaa. L4 on sosiaalinen lapsi ja hän leikkii mielellään jonkun kanssa, vaikka välillä kommunikaatiossa saattaa olla ongelmia. Usein esimerkiksi L3:n ja L4:n yhteiset leikit ovat erittäin hiljaisia.

Perhe perui VASU- keskustelun ajan, joten hoidimme haastattelun kyselylomakkeella. Kyselylomake oli hieman hankala, koska en voinut kysyä perheeltä tarkentavia vastauksia. Vastaukset lomakkeessa olivat erittäin lyhyitä ja olisin halunnut tarkentaa niitä paljon. Perheen isä puhuu hyvin suomea, mutta äiti, joka päivittäin käy päiväkodilla viemässä ja tuomassa lapset, ei puhu vielä sujuvaa suomea, joten en voinut tarkentaa vastauksia. Perheeseen kuuluu äiti, isä, L4 sekä kaksi isosiskoja. Vanhempien mielestä lapsen äidinkieli on parempi kuin suomen kieli. Vanhemmat olivat huolestuneet suomen kielen kehityksestä ja ottivat yhteyttä puheterapeuttiin. Syksyllä 2014 puheterapeutti suositteli myös lapsen kotikielen testiä. Vanhemmat yrittävät kovasti tukea lapsen suomen kielen kehitystä. Kotona he puhuvat sekä suomea että äidinkieltään. Perheen siskot osaavat suomea hyvin ja puhuvat lapselle molempia kieliä. Kotona lapsi leikkii siskojen kanssa. Perhe tapaa usein myös muita maahanmuuttajaperheitä. Lapsi vietti kesäloman 2014 vanhempiensa kotimaassa sukulaistensa luona.

Lapsi oli piirustustuokiolla hiljainen ja keskittyi piirtämiseen. Hän kertoi minulle piirroksista hieman äidinkielellään. Suomeksi hän ei osannut paljoa kertoa kuvistaan. Kyselin häneltä hieman ja hän vastasi nyökkäämällä. Lapsi sanoi, että hänen paras ystävänsä päiväkodissa on L3. Lapsi tykkää kotona erityisesti leikkiä siskojensa kanssa. ”Minä kotona” kuvassa lapsi keinuu isosiskonsa kanssa. Päiväkodin piirustus oli hyvin violetti eikä lapsi halunnut kertoa kuvasta enempää.

6.5 Viides lapsi

Lapsi on innokas ja haluaa tehdä asiat reippaasti, myös Kettu- testissä hän halusi omatoimisesti käänellä kuvakirjan sivut reippaassa tahdissa. Yritin testaustilanteessa hillitä hänen kiirettään ja auttaa häntä keskittymään. Äänen käyttö lapsella on voimakasta, mutta välillä hänen innostuessaan, puheesta ei saa selvää. Kevään testissä hän ei kuitenkaan vastannut mihinkään kysymykseen äidinkielellään. Lapsi sai kevään testistä hyvät pisteet erityisesti kertovan puheen- osiosta. Syksyllä kertovan puheen- osio oli edelleen vahva. Erityisen ihana oli huomata, että aamupiirillä päivittäin toistuvat ilmaukset jäivät lapsen mieleen. Kun kysyin ”Mihin kettu on matkalla?”, lapsi vastasi minulle samoin sanoin kuin aamupiirin päiväjärjestyksen viimeisessä kuvassa: ”Kettu menee kotiin ja sanoo hei hei ja huomiseen”. Lapsen pisteet eivät muuttuneet paljoakaan kevään (29,5 pistettä) ja syksyn (30,5 pistettä) välillä.

Havainnoidessani kysymyksiin lapsi voi reagoida sanomalla ”joo” tai pidemmällä virkkeellä, josta ei aina saa selvää. Pyyntöön hän reagoi tekemällä ohjeen mukaan eikä yleensä tarvitse toistoja. Kommunikointi on välillä hankalaa, koska lapsen puhe voi olla hyvin nopeaa, sanat menevät sekaisin, hän käyttää sanojen perusmuotoja ja puheesta tulee epäselvää. Lapsella on kuitenkin paljon ystäviä päiväkodissa. Välillä leikeissä tulee riitatilanteita ja yleensä he tarvitsevat aikuisen sovitteluun tilanteen. Hän ymmärtää puhetta melko hyvin, jos jaksaa keskittyä kuuntelemaan. Lapsi kyselee paljon, haluaa tietää ja oppia paljon. Kun lapsi keskittyy ja puhuu lyhyitä lauseita, puhe on selvää, mutta kun lapsi innostuu ja haluaa sanoa mahdollisimman paljon lyhyessä ajassa, puhe muuttuu epäselväksi. Lapsi tunnistaa numeroita ja opettelee kirjaimia.

Haastattelin lapsen äitiä VASU- keskustelun yhteydessä tulkin avulla. Lapsi asuu äidin, isän sekä pikkuveljen kanssa. Äiti kertoo, että lapsella on ongelmia äidinkielen kanssa. Äidinkielessään hän ei taivuta sanoja. Yksittäiset sanat hän osaa hyvin, mutta lauseet ovat hyvin epäselviä ja puhe on erittäin nopeaa. Lapsi myös keksii itse sanoja sekä äidinkielessään että suomen kielessä. Keskustelimme lapsen puheen ongelmista ja vaikuttaa siltä, että ongelmat ovat melko samat kummassakin kielessä. Lapsi kävi syksyllä 2014 puheterapeutilla, joka suositteli kotikielen testausta sekä psykologia. Lapsen isän eno asuu lähetyvillä ja he ovat lähes päivittäin tekemissä keskenään. Vanhemmat puhuvat äidinkieltään kotona, mutta välillä lapsi vastaa heille suomeksi. Kotona lapsi ei halua leikkiä naapurin lapsien kanssa, mutta lähetyvillä asuu myös tuttuja lapsia päiväkodista, joiden kanssa hän leikkii mielellään. Päiväkodin kaverien kanssa hän puhuu suomea. Kotona lapsi katsoo televisiota äidinkielellään.

Pidimme lapsen kanssa kahden kesken piirustustuokion, koska hän oli poissa muilta tuokioilta. Hän on aina innoissaan tavallisesta päivärytmistä poikkeavasta ohjelmasta. Lapsi piirsi reippaasti ja kertoi minulle paljon, mutta puhe muuttui taas ajoittain hyvin epäselväksi. Kotona hän tykkää pitää huolta pikkuveljestä. Päiväkodissa hänellä on kaksi parasta ystävää, joidenka kanssa he leikkivät pihalla, yleensä vauhdikkaita juoksuleikkejä. Päiväkodin piirustuksessa on lapsi ja hänen kaksi parasta ystävää ja he pelaavat jalkapalloa. Ystävät ovat molemmat maahanmuuttajataustaisia, mutta kaverukset puhuvat keskenään suomea. ”Minä kotona” kuvassa lapsi piirsi itsensä paperin keskelle ja hänen ympärillään olivat äiti ja isä.

6.6 Kuudes lapsi

Lapsi sai kevään Kettu- testistä 59,5 pistettä kuudestakymmenestä. Testi oli hänelle hyvin helppo. Lapsi puhui erittäin selkeästi ja äänenkäyttönsä oli voimakasta. Lapsi jutteli ja innostui testin aikana kertomaan paljon suomeksi. Syksyn testissä hän sai täydet pisteet, eikä kielitaito ollut kesän aikana muuttunut. Myös vaikeat osiot, kuten taivutusmuodot sujuivat häneltä erittäin hyvin.

Lapsi puhuu ja ymmärtää suomen kieltä erittäin hyvin. Vapaa leikki, perushoito ja opetustuokiot sujuvat kielen kannalta ongelmitta. Hän toimii reippaasti ohjeiden mukaan, yleensä lapsista ensimmäisten joukossa. Lapsi osaa käyttää myös suomen kielen puhekieltä ja hän ymmärtää esimerkiksi erittäin hankalia sanontoja. Lapsi osaa taivuttaa sanoja ja käyttää menneitä aikamuotoja. Hän käyttää lausepuhetta vapaassa leikissä, perushoidossa. Opetustuokioilla hän on aktiivisesti mukana. Perushoitotilanteissa hän on itsenäinen ja omatoiminen. Lapsi kyselee paljon ja juttelee mielellään aikuisten kanssa. Hän ääntää suomea erittäin hyvin ja puhuu voimakkaalla äänenpainolla. Hän hahmottaa suomen kielen lukusuunnan ja osaa kirjoittaa nimensä. Lapsi on osallistunut viikoittain hienomotoriseen ryhmään, jossa harjoitellaan esimerkiksi numeroita. Lapsi on kielellisesti erittäin taitava, mutta hänen keskittymiskykynsä herpaantuu ajoittain. Hänellä on paljon ystäviä päiväkodissa.

Haastattelun tein kahden kesken lapsen äidin kanssa, koska äiti puhuu erittäin hyvin suomea. Lapsi aloitti toisella paikkakunnalla suomenkielisen päiväkodin jo 9,5 kuukauden iässä. Äiti kertoo, että lapsi oppi nopeasti suomen kielen. Äiti on huomannut, että lapsi kuuntelee erilaisia kieliä hyvin tarkkaan ja eräänä päivänäkin hän puhui äidille kieltä, jota oli kuullut kaverinsa puhuvan. Lapsi osaa äidinkieltään erittäin hyvin. Äiti vertasi, että lapsi osaa yhtä hyvin äidinkieltä kuin hänkin. Lapsi asuu äitinsä kanssa. Lapsen isä asuu lähistöllä ja he näkevät usein toisiaan. Lapsella on myös äidinkielenään suomea puhuvia sisarpuolia, joiden kanssa hän usein leikkii. Perhe on kotoutunut Suomeen erittäin hyvin. Puhuimme äidin kanssa, kuinka tärkeää on, että maahanmuuttajat oppivat suomen kielen ja sitä kautta saavat töitä eivätkä jää ainoastaan kotiin, josta voi seurata syrjäytymistä koko yhteiskunnasta. Äiti totesi: "Ollaan me jo aika suomalaisia". Vaikka lapsi ei ole kristitty, hän saa osallistua esimerkiksi päiväkodin mukana uskonnollisiin tapahtumiin kuten joulukirkkoon. Hänestä on tärkeää, että lapsi ymmärtää myös suomalaista kulttuuria. Kotona he puhuvat keskenään äidinkieltään. Perhe on sosiaalinen ja aktiivinen. He ovat paljon tekemisissä suomalaisten perheiden kanssa. Lapsella on kotiympäristössä monia suomea puhuvia ystäviä, joista jotkut ovat jo koululaisia. Kotona lapsi katsoo televisiota yleensä suomeksi esimerkiksi Muumeja, mutta katsoo myös joskus äidinkielellään ohjelmia.

Lapsi on puhelias ja piirustustuokiollakin hän jutteli mielellään samalla kun piirsi. Lapsi kertoi, että kotonaan hänellä on kolme tyttöystävää, joiden kanssa hän leikkii. Kuvaan hän piirsi yhden tyttöystävästään mekko päällä. Lapsi leikkii myös paljon sisarpuoliensa kanssa. Hän kertoo, että päiväkodissa hänellä on monia ystäviä. Kuvaan lapsi piirsi kaksi ystäväänsä päiväkodilta. Kuvassa lapset leikkivät hirviöleikkiä pihalla. ”Kato, tällä monsterilla on piikkejä”

Kuva 2: L6: Minä päiväkodissa.

6.7 Seitsemäs lapsi

Lapsi ei käyttänyt kummissakaan Kettu-testissä äidinkieltään. Lapsi puhuu reippaasti ja selkeästi. Kevään testissä hän sai erityisen hyvät pisteet kielen ymmärtämisestä ja kertovasta puheesta. Taivutusmuodot ovat hänelle vielä vaikeita. Syksyn testissä kertovan puheen pisteet olivat laskeneet huomattavasti. Muissa osioissa pisteet laskivat hieman. Kevään Kettu- testistä lapsi sai 41 pistettä ja syksyllä 30,5 pistettä.

Havainnointini perusteella lapsi vastaa lähes aina sanallisesti kysymyksiin. Välillä lapsi tarvitsee toiston kysymyksiin. Hän ymmärtää melko hyvin muiden puhetta. Taivutusmuodoissa tarvitaan vielä harjoitusta. Yleensä lapsi toimii hyvin annetun

ohjeen mukaan. Hän osaa nimetä esineitä ja asioita. Aamupiirillä hän on aktiivinen ja osaa hienosti numeroita esimerkiksi päivämääriä kalenterista ja vuosiluvun. Lapsi osaa ilmaista itseään hyvin suomeksi esimerkiksi ”Mun maha on kipee”. Puhe on selvää ja hän käyttää välillä myös elekieltä apuna. Lapsi on innokas oppimaan suomen kieltä ja hän osaa kirjoittaa nimensä ja tavallisimmat numerot suomeksi. Lapsi on erityisesti syksyllä 2014 innostunut tulkkaamaan muutamaan ryhmän lasta, jotka eivät vielä puhu suomea paljon.

Haastattelin lapsen äitiä VASU- keskustelun yhteydessä tulkki apunamme. Lapsen kotona puhutaan ainoastaan äidinkieltä. Perheen sukulaisia asuu myös ulkomailla ja heihin ollaan ajoittain yhteydessä. Perheellä on myös sukulaisia toisessa kaupungissa Suomessa ja heidän kanssaan pidetään enemmän yhteyttä. Eniten lapsi leikkii kotona pikkuveljensä kanssa. Lähellä asuu myös muita maahanmuuttajaperheitä, joiden kanssa he voivat puhua äidinkieltään. Heidän kanssaan perhe viettää paljon aikaa. Lapsen kotiympäristössä suomen kieli on erittäin vähän esillä. Kotona lapsi on harjoitellut äidinkieltä aakkosia ja hän osaa jo kirjoittaa hieman äidinkielellään. Lapsi katsoo televisiota kotona äidinkielellään.

Lapsi piirtää mielellään ja piirustustuokiolla hän kertoi omin sanoin kuvistaan. Hän kertoo, että hänellä on yksi paras ystävä päiväkodissa, joka on myös maahanmuuttajataustainen, mutta he puhuvat keskenään suomea. Lapsi piirsi kuvan, jossa he tekevät päiväkodissa yhdessä lumiukkoa talvella. Lapsi kertoo, että pitää huolta pikkuveljestään ja leikkii hänen kanssaan paljon kotona. ”Minä kotona”- kuvassa lapsi piirsi perheensä eli isän, äidin, pikkuveljen ja itsensä autoon. ”Mennään HopLoppiin”, hän kertoi.

7 SEITSEMÄN SOSIAALISTA YMPÄRISTÖÄ

Tässä luvussa pääsen varsinaisesti analysoimaan aineistoani ja teen sen lapsi kerrallaan. Olen rakentanut jokaiselle lapselle sosiaalisen ympäristön kartan. Käytän lapsista sosiaalisen ympäristön kartassa lyhenteitä, kuten edellisessä pääluvussa.

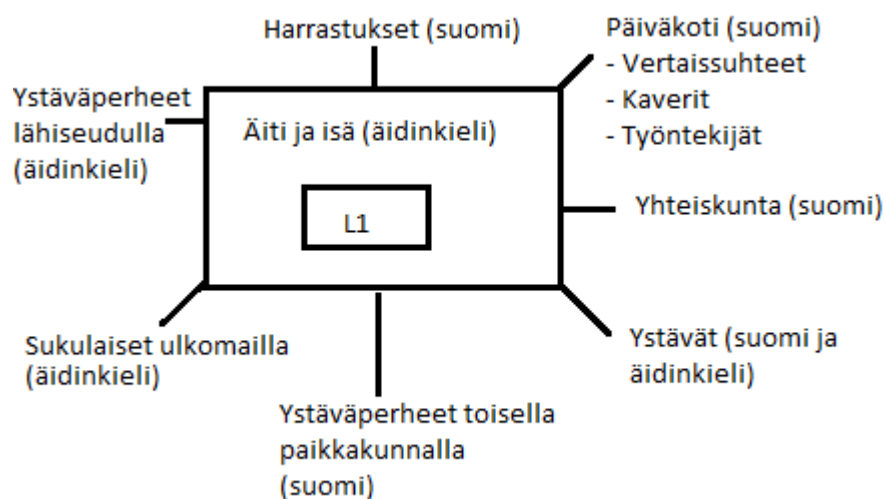
Kvalitatiivisen tutkimuksen suurimpina haasteina on pidetty juuri tutkimuksen analyysiä. Analyysi vaatii tutkijalta luovuutta, lukeneisuutta sekä herkkyyttä tarkastella aineistoa. Oivallisen tulkinnan kautta, voidaan parhaiten lisätä ymmärrystä ihmisten arjesta. Tulkinta syntyy teorian sekä empirian vuoropuhelusta. (Syrjäläinen, Eronen & Värri 2007, 8.)

Laadullisen tutkimuksen analyysi koostuu havaintojen pelkistämisestä ja arvoituksen ratkaisemisesta. Havaintojen pelkistäminen tarkoittaa, että aineistoa tarkastellaan ainoastaan teoreettisen viitekehyksen kannalta sekä havaintojen yhdistämistä. Analyysissä ei saa unohtaa, että jokainen yksilö on ainutkertainen. (Alasuutari 1999, 39- 43.) Toinen vaihe on arvoituksen ratkaiseminen, jota voidaan kutsua myös tulosten tulkinnaksi. Tämä merkitsee sitä, että aineiston pohjalta tehdään päätelmiä, joista tehdään merkitystulkinta tutkittavasta ilmiöstä. Mitä enemmän tutkija löytää samaan ratkaisumalliin sopivia päätelmiä, sitä todennäköisemmin ratkaisu on oikea. Aivan täydellistä varmuutta tutkimus ei kuitenkaan voi saavuttaa. (Alasuutari 1999, 44- 48.)

Noudatin analyysissäni löyhästi aineistolähtöistä analyysimallia. Analyysissä aineistosta etsitään tutkimuskysymyksiin vastauksia. Ensiksi tunnistetaan tutkimuksen aiheet, joista ollaan kiinnostuneita tutkimuskysymysten kannalta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 101.) Osittain analyysini on myös sisällönanalyysiä, koska tarkastelin aineistoja etsien yhtäläisyyksiä ja eroja. Sisällönanalyysin avulla voin muodostaa tiivistetyn kuvauksen, joka yhdistää tulokset ilmiön laajempaan kontekstiin ja aihetta koskeviin muihin tutkimustuloksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 105.)

Keräsin aineiston ja tutkimuskysymysteni pohjalta erilaisia kategorioita, joista rakensin jokaiselle lapselle oman sosiaalisen ympäristön kartan. Olen sosiaalisen ympäristön karttaan merkinnyt lapsen lähimmät sosiaaliset suhteet sekä kommunikoiiko lapsi äidinkielellään vai suomen kielellä. Kategoriat kuvaavat lapsen sosiaalisen ympäristön ulottuvuuksia. Kategorioita ovat lasten vanhemmat, sisarukset, sukulaiset, naapurit, ystäväperheet, kaverit, harrastukset, yhteiskunta, päiväkodin vertaissuhteet sekä työntekijät. Yhteiskunnalla tarkoitan, että lapset elävät suomalaisessa yhteiskunnassa, jossa puhutaan suomea esimerkiksi kaupassa ja julkisissa kulkuneuvoissa. Harrastuksilla on sosiaalistava vaikutus, koska lapsi oppii toimimaan muiden lasten kanssa sekä ystäväystyy samanhenkisiin ja samanikäisiin lapsiin. Esittelen sosiaalisen verkoston kartat lapsi kerrallaan.

Ensimmäinen lapsi: L1:llä on laaja sosiaalinen ympäristö ja voi huomata, että lapsi käyttää arjessaan monipuolisesti molempia kieliä. On erittäin hyvä, että lapsi kuulee ja puhuu suomen kieltä myös päiväkodin ulkopuolella. Molemmat vanhemmista osaavat hyvin suomen kieltä. Vanhemmat puhuvat äidinkieltään kotona sekä heillä on myös muita maahanmuuttaja ystäväperheitä, joilta saa tukea esimerkiksi maahanmuuttoon liittyvissä asioissa ja heidän kanssaan voi puhua äidinkieltä. On tärkeää, etteivät vanhemmat kuitenkaan unohda puhua äidinkieltään lapselle, vaikka kommunikointi onnistuisi myös suomeksi.

Kuva 3. L1:n sosiaalisen ympäristön kartta.

Vanhemmat ovat hyvin aktiivisia ja lapsella on paljon harrastuksia. Perhe on tiivis ja he viettävät aikaa yhdessä. Lapsi on ollut suomenkielisessä päivähoitossa yli kaksi vuotta. Kettu- testin mukaan lapsen suomen kieli oli kehittynyt kevästä 2014 syksyyn 2014 huomattavasti. Äidin mukaan lapsi vietti lähes koko kesänsä heidän entisessä kotikaupungissaan, jossa heillä on paljon suomenkielisiä ystäväperheitä ja lapsella on siellä suomenkielisiä ystäviä. Halme & Vataja (2011, 23) korostavat, että maahanmuuttajaperheen kontaktit valtaväestöön helpottavat paljon uuden kielen oppimista. Syksyllä 2014 lapsi ei puhunut päiväkodissa enää ollenkaan äidinkieltään, vaan hän yrittää aina kommunikoida suomeksi. Isän ja äidin rooli on hyvin tärkeä, mikä korostui myös lapsen piirroksessa ”Minä kotona”.

Toinen lapsi: Lapsen sosiaalinen verkosto on suppein verrattuna muihin tutkimukseeni osallistuneisiin lapsiin. Lapsi viettää paljon aikaansa kotona erityisesti isoveljensä ja äitinsä kanssa. Lapsi on hyvin arka puhumaan varsinkin suomea. Äidinkieltään hän on reipastunut puhumaan kotona. Päiväkodissa lapsi leikkii yksin ja joskus pihalla veljensä kanssa. Lapsella ei ole kotona paljon ystäviä lukuun ottamatta veljeään. Perhe on vähän tekemisissä muiden ihmisten kanssa. Lapsen isovelji puhuu suomea hyvin ja vanhemmat hiukan. Kotona perhe puhuu äidinkieltään. Lapsi on luonut aktiiviset kontaktit valtaväestöön vasta päiväkodissa. Lapsella on hyvin selvä jako, että kotona puhutaan äidinkieltä ja päiväkodin ympäristössä tulisi puhua suomea. Hän on ollut suomenkielisessä päiväkodissa kolme vuotta, mutta suomen puhuminen on erittäin haastavaa. On hyvin vaikea nimetä, mitkä tekijät puheen haastavuuden taustalla olisi. Johtuuko ajoittainen puhumattomuus vain arkuudesta?

Havainnoissani kerroin, että lapsi ei nimeä asioita, ei esitä kysymyksiä ja välillä on reagoimatta, jos hänelle esittää päiväkodissa kysymyksen. Päiväkodissa lapsi on passiivinen eikä yleensä innostu erilaisesta ohjelmasta. Syksyllä 2014 puheen voimakkuus on ajoittain kasvanut, esimerkiksi ”joo” lapsi saattaa sanoa joskus sopivan kuuluvalla äänen voimakkuudella. Keväällä 2014 lapsi saattoi joskus puhua ainoastaan huulia liikuttelemalla ja katse kohti lattiaa, jolloin puhetta ei voinut kuulla. Kevään ja syksyn Kettu- testit eivät ole vertailukelpoisia, koska lapsi ei tuottanut testissä puhetta syksyllä 2014. Keväällä 2014 lapsi puhui testissä

poikkeuksellisen reippaasti ja sai silloin hyvät pisteet testistä. Lapsen vahvuusalue on kuitenkin toimintaohjeiden noudattaminen, koska hän ymmärtää suomea melko hyvin ja toimintaohjeissa ei tarvitse tuottaa puhetta.

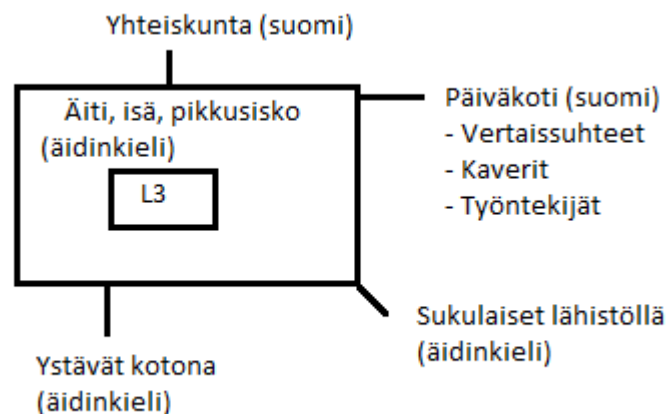

Kuva 4. L2:n sosiaalisen ympäristön kartta.

Halme ja Vataja (2011, 22) kertovat, että lapsen opeteltaessa uutta kieltä, hänellä voi olla pitkäänkin ikään kuin "hiljainen kausi" tai hitaamman kehityksen kausi, jolloin lapsi kuuntelee uutta kieltä hyvin tarkkaavaisesti, mutta ei yritä kommunikoida uudella kielellä. Hiljainen kausi saattaa kuulua joillain lapsilla normaaliin kehitykseen kohti kaksikielisyyttä. Puheen tuottaminen on yksilöllistä, sillä jotkut lapset toistavat heti uusia sanoja ja jotkut lapset tarvitsevat hiljaisen kauden, jonka aikana he prosessoivat uutta kieltä jopa vuoden ajan. Ujoilla ja aroilla lapsilla hiljainen kausi saattaa kuitenkin kestää vielä pitempään. Lapsen äiti on myös huolestunut lapsen yksinäisyydestä ja arkuudesta. Lapsen isovelji on myös ollut nuorempana arka ja rohkaistunut ajan kuluessa. Halme & Vataja (2011, 42) korostavat, että on kuitenkin syytä huoleen, jos lapsen hiljainen kausi on kestänyt jo 1- 2 vuotta. Mistä erottaa kielellisen vaikeuden normaalista yksilöllisestä kehityksestä? Hassinen (2005, 133) kertoo, että kaksikielisen lapsen kielen kehityksen häiriötä voidaan epäillä vain tapauksessa, jos sama ongelma havaitaan kummassakin kielessä. Lapsen äiti kertoi, että puheen tuottaminen äidinkielellä sujuu jo paremmin, joten ongelma ei ole yhtä suuri lapsen kotona.

Kolmas lapsi: Lapsi on ollut suomenkielisessä päivähoitossa vasta vuoden ajan. Sosiaalisen ympäristön kartasta näkyy, että lapsella on kotona sosiaalisia suhteita, mutta hän ei puhu suomen kieltä kenenkään läheisen ihmisen kanssa

kotiympäristössään. Perheenjäsenet eivät osaa kovin hyvin puhua suomen kieltä. Heillä on kuitenkin melko tiivis sosiaalinen ympäristö kotona ja he viettävät aikaa muiden maahanmuuttajaperheiden kanssa. Kotona lapsi viettää paljon aikaa erityisesti äitinsä ja pikkusiskonsa kanssa. Perheellä on sukulaisia ja ystäväperheitä ja L3 leikkii usein heidän lastensa kanssa. Hän on luonut ensimmäiset aktiiviset kontaktit valtaväestöön päiväkodissa vuosi sitten. Päiväkodissa lapsi käyttää edelleen syksyllä 2014 paljon äidinkieltä puhuessaan aikuiselle tai muille lapsille. Oman äidinkielen runsas käyttö näkyi myös molemmissa Kettu- testeissä. Lapsi ei vielä ole omaksunut suomen kieltä riittävästi tai hän ei ole vielä sisäistänyt, missä ympäristöissä puhutaan mitään kieltä. Halme & Vataja (2011, 14) eivät ole huolissaan kielten sekoittumisesta alkuvaiheessa. He korostavat, että jako kahteen kieleen vaatii yksilöllisesti aikaa. Mitä nuorempi lapsi on, sitä yleisempää kielten sekoittuminen on (Halme & Vataja 2011, 22).

Kuva 5. L3:n sosiaalisen ympäristön kartta.

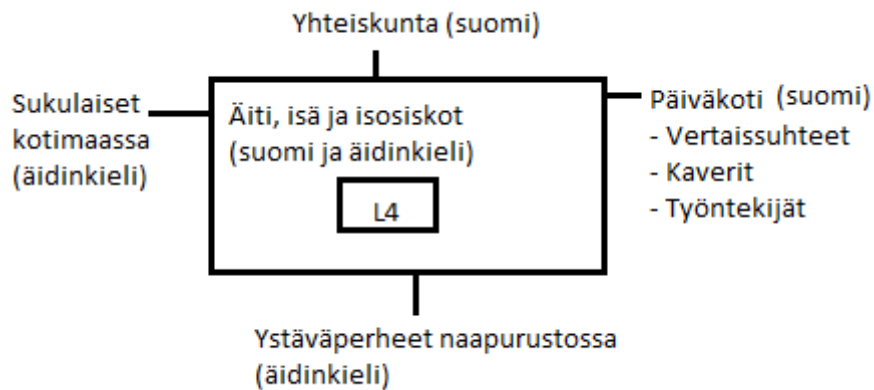
Loppukevästä 2014 lapsen tavoitteena päiväkodissa on sanoa aikuiselle pieniä asioita, mikä onkin rohkaissut häntä käyttämään helppoja, tuttuja ja lyhyitä lauseita. Aamupiirillä lapsi mieluiten käyttää tukiviittomia, varsinkin jos on hänen vuoronsa sanoa ääneen. Suomen kielen sanavarasto on hieman pienentynyt kesän aikana, minkä voi huomata myös Kettu- testeistä. Lapsi ei osaa aina pyytää tai sanoa asioita suomen kielellä eivätkä työntekijät ymmärrä hänen äidinkieltään, jolla lapsi yrittää kommunikoida vielä paljon päiväkodissa. Pitkän loman jälkeen lapsen äidinkieli voi vahvistua ja suomen kieli unohtua. Vataja & Halme (2011, 14) kuitenkin korostavat, että äidinkielen kehittyminen tukee pitkällä aikavälillä myös

suomen kielen omaksumista. Lapsi on ollut vasta vuoden suomenkielisessä päivähoitossa, joten yksilölliselle kehitykselle tulee antaa aikaa.

Neljäs lapsi: Lapsi on ollut suomenkielisessä päivähoitossa vasta yhden toimintakauden. Perheeseen kuuluu isä, äiti ja isosiskot. Perhe merkitsee lapselle hyvin paljon, mikä näkyi esimerkiksi ”Minä kotona” piirroksessa. Lapsi viettää kotonaan paljon aikaa äitinsä ja siskojensa kanssa. Lapsen isosiskot ovat jo kouluikäisiä ja he puhuvat hyvin suomea. Perheen isällä on oma yritys ja hän puhuu sujuvaa suomea. Halme & Vataja (2011, 23) kertovat, että kodin valtakielen käyttöön vaikuttavat perheen kouluikäiset lapset, jos he puhuvat hyvin suomea. Isosiskot ovat malleina ja esikuvina pikkusiskolle. Perheen vanhimmat lapset ohjaavat nuorinta suomen kielen ja kulttuurin oppimisessa. Yleensä perhe käyttää kuitenkin äidinkieltään kotona.

Lapsen sosiaalisen ympäristön kartasta näkee, että lapsi kommunikoi kotiympäristössään pääasiassa äidinkielellä. Perhe on aktiivinen ja heillä on paljon maahanmuuttajataustaisia ystäväperheitä. Ystäväperheillä on myös lapsia, joiden kanssa L4 leikkii mielellään. Vanhempien mukaan lapsi osaa puhua hyvin äidinkieltään. Kesällä 2014 lapsi vietti koko kesälomansa eli noin kaksi kuukautta vanhempiensa kotimaassa heidän sukulaistensa luona. Sosiaalisen ympäristön kannalta tämä tarkoitti sitä, että yhteiskunnan kieli muuttui suomesta hänen äidinkieleensä. Hassisen (2005, 138) mukaan matkustaminen laajentaa kaksikielisen lapsen kielitaidon laajentumista. Lapsi pääsee tutustumaan vanhempiensa juuriin, kotimaahan ja sukuun. Lapsen kielenkäyttöön vaikuttaa, onko hän yksi- vai kaksikielisessä ympäristössä. Hassinen (2011, 141) muistuttaa, että on tärkeää tarjota lapselle runsaasti kielellisiä virikkeitä kummassakin kielessä. Kesäloman aikana suomen kieli oli lapsella huomattavasti vähemmässä käytössä. Kettu- testistä huomasi, että lapsen suomen kielen sanavarasto on loman aikana pienentynyt. Mutta aivan kuin L3:n kohdalla, äidinkielen kehittyminen kehittää pitkällä aikavälillä myös toista kieltä. L4:n isosiskolla on ollut päiväkotikäisenä ongelmia suomen kielen kehityksessä. Vanhemmat ovat huolestuneet myös L4:n suomen kielen hitaasta kehityksestä ja he ovat hakeneet apua puheterapeutilta. Terapeutti suositteli äidinkielen testausta ensiksi. On hienoa, että

vanhemmat puuttuvat heitä huolestuttavaan asiaan. Mutta on kuitenkin myös syytä muistaa, että lapsi on ollut vasta yhden vuoden päiväkodissa ja muistaa huomioida yksilöllinen kehitys.

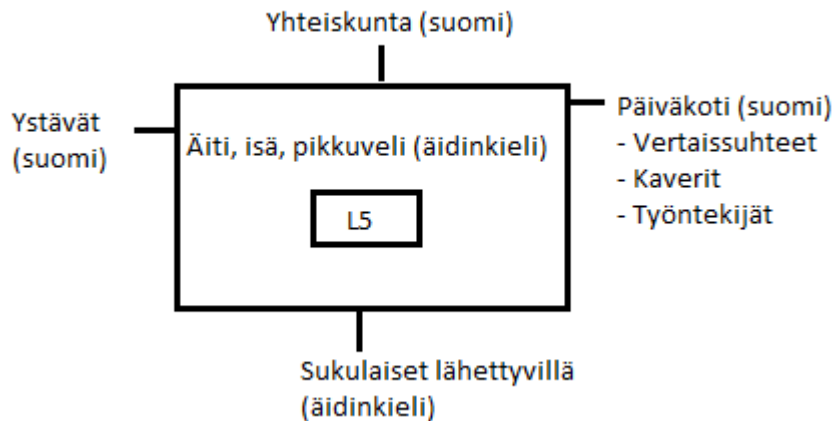

Kuva 6. L4:n sosiaalisen ympäristön kartta.

Päiväkodissa lapsi ei kommunikoi erityisen paljon kielellisesti. Hän tarkkailee ympäristöään ja ikätovereitaan. Lapsi käyttää kommunikaatiossa paljon elekieltä ja ilmeitä. Ajoittain hän puhuu äidinkieltään, mikä näkyi myös Kettu- testissä. Syksyllä 2014 hän on hieman reipastunut puhumaan tuttuja ja helppoja suomen kielen virkkeitä kuten ”Saanko apua?” tai ”Saanko hakea ruokaa?”. Lapsi on innokas oppimaan ja hän saattaa pyytää aikuista nimeämään esineitä osoittamalla esinettä ja katsomalla kysyvästi aikuista. Tämä vaatii aikuiselta herkkyyttä huomata sanattomat kommunikaatioyritykset. Aamupiirillä lapsi on iloinen ja aktiivisesti mukana. Hän käyttää mielellään tukiviittomia apuna. Syksyllä 2014 päiväkodissa aloitti L4:n ystävä samasta kulttuuritaustasta. He leikkivät tiiviisti myös päiväkodissa ja usein L3 on myös heidän leikissään mukana.

Viides lapsi: Lapsi asuu äidin, isän ja pikkuveljen kanssa. Kotona he puhuvat äidinkieltään, mutta välillä lapsi vastaa vanhemmilleen suomeksi. Vanhemmat ovat kertoneet, että lapsella on vaikeuksia äidinkielessään. Lapsella on samoja ongelmia molemmissa kielissä. Hän puhuu välillä epäselvästi, ei yleensä taivuta sanoja ja saattaa myös keksiä itse sanoja, jotka eivät tarkoita mitään. Hassinen

(2005, 133) korostaa, että kaksikielisen lapsen kielen kehityksen häiriötä voidaan epäillä vain tapauksessa, jos sama ongelma havaitaan kummassakin kielessä. L5:n kohdalla samanlaisia ongelmia on havaittu kummassakin kielessä. Vanhemmat ovat olleet yhteydessä puheterapeuttiin ja he saivat sieltä suosituksen äidinkielen testiin sekä psykologille.

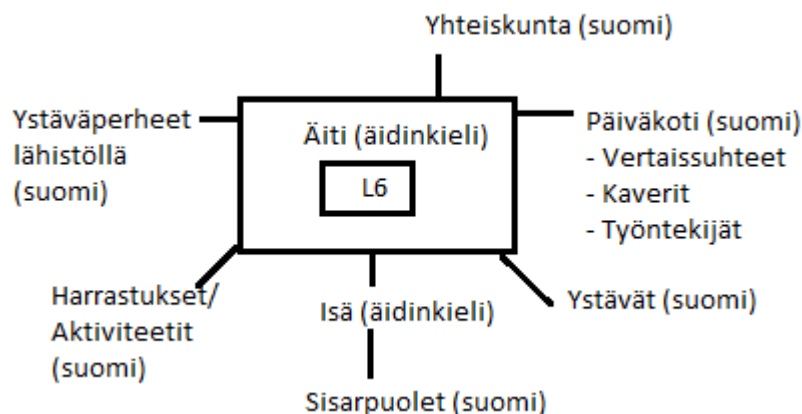

Kuva 7. L5:n sosiaalisen ympäristön kartta.

Kotona lapsi leikkii yleensä pikkuveljensä kanssa. Lähistöllä asuu kuitenkin päiväkodista tuttuja lapsia, joiden kanssa hän leikkii suomeksi, tosin melko harvoin. Lähiseudulla asuu myös perheen sukulaisia muun muassa heidän enonsa, jonka kanssa he ovat yhteydessä päivittäin äidinkielellään. Lapsi on ollut päiväkodissa noin kaksi vuotta, mutta välillä hän on ollut epäsäännöllisesti paikalla. Päiväkodissa lapsi on aktiivinen ja innokas. Hänellä on paljon ystäviä, mutta välillä kommunikaatio-ongelmien vuoksi leikissä tulee väärinkäsityksiä. Kaverit ovat lapselle tärkeitä ja ”Minä päiväkodissa” piirroksessa hän piirsi myös parhaat ystävänsä. Aamupiirillä lapsi on aktiivisesti mukana toiminnassa ja osaa jo lähes ulkoa esimerkiksi päivän kulun kuten ”Minä syön aamupalan” tai ”Minä nukun tai lepään”. Erityisesti pienryhmätoiminnassa huomaa lapsen malttamattomuuden ja kiireen. Lapsen mielestä kaikki tulee tehdä mahdollisimman nopeasti. Päiväkodissa suuressa lapsiryhmässä on välttämätöntä odottaa. Välillä hän ei jaksaa keskittyä. Hän yrittää sanoa monta lausetta todella nopeasti ja silloin puheesta ei saa selvää. Voisiko puheen epäselvyyden taustalla olla malttamattomuus? Lapsi ottaa paljon kielellistä kontaktia aikuisiin ja lapsiin.

Hänellä on motivaatio oppia suomen kieltä. Lapsi on utelias ja kysyy paljon aikuisilta kuten ”Mikä toi on?”. Kettu- testit toivat keväältä ja syksyiltä lähes saman tuloksen. Erityisesti lapsen kertovan puheen osuus sujui hyvin.

Kuudes lapsi: Lapsi on ollut jo yli neljä vuotta suomenkielisessä päiväkodissa. Lapsi asuu äitinsä kanssa ja he puhuvat keskenään äidinkieltään. Äiti osaa erittäin hyvin myös suomea. Lapsen isä asuu lähellä ja lapsella on myös sisarpuolia, jotka puhuvat suomea äidinkielenään. Äidin mukaan lapsi puhuu erittäin hyvin äidinkieltään. Päiväkodin havainnoinnin ja Kettu- testien perusteella lapsi puhuu myös suomea erittäin hyvin. Lapsi ymmärtää suomen kielen puhekieltä, hankalia vertauskuvia ja vaikeita sanaleikkejä suomeksi. Lapsi on jo saavuttanut Halmeen ja Vatajan (2011, 21) kriteerien mukaisen toiminnallisen kaksikielisyyden, koska lapsi pystyy aktiivisesti puhumaan, ymmärtämään ja ajattelemaan kahdella kielellä sekä automaattisesti vaihtamaan kieliä tilanteen ja ihmisten mukaan. Lapsen perhe on hyvin aktiivinen ja sosiaalinen. Heillä on paljon ystäväperheitä lähiympäristössä. Lapsi leikkii pääasiassa suomen kielellä. On hyvä, että vanhemmat kuitenkin puhuvat lapselleen äidinkieltä, ettei äidinkieli unohdu, koska myös lapsen kotiympäristössä hän kuulee ja puhuu paljon suomea.

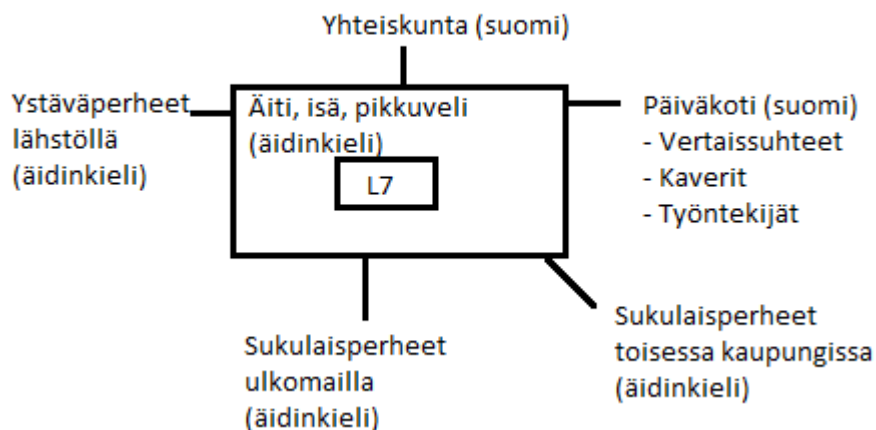

Kuva 8. L6:n sosiaalisen ympäristön kartta.

Päiväkodissa lapsella on paljon ystäviä. Hän leikkii sekä suomalaistaustaisten että maahanmuuttajataustaisten lasten kanssa. Sosiaalisia suhteita välillä vaikeuttaa ajoittainen lapsen ylivilkkaus. Aikuisen kanssa lapsiryhmän riitatilanteet saadaan

kuitenkin sovittua. Lapsi ei enää osallistu päiväkodin suomi toisena kielenä - opetukseen vaan hän osallistuu hienomotoriseen pienryhmätoimintaan, jonka tarkoituksena on kasvattaa hänen keskittymiskykyään ja valmistella lasta esikouluun. Kettu- testissä keväällä ja syksyllä lapsi sai lähes täydet pisteet molemmista testeistä.

Seitsemäs lapsi: Lapsi on ollut suomenkielisessä päiväkodissa noin kaksi vuotta. Perheellä on melko laaja sosiaalinen ympäristö ja heillä on paljon sukulaisia, ulkomailla sekä Suomessa. Lähistöllä asuvien muiden maahanmuuttajaperheiden kanssa he viettävät aikaa ja puhuvat keskenään äidinkieltään. Perhe matkustaa yhdessä ajoittain esimerkiksi liikuntaseikkailupuistoon. Lapsi leikkii heidän ystäväperheiden lasten kanssa ajoittain, mutta eniten L7 leikkii ja pitää huolta pikkuveljestään. L7 ei puhu eikä kuule suomen kieltä kotiympäristössään läheisten ihmisten kanssa. Lapsen kohdalla korostuu hyvin ei- hallitseva kotikieli ilman ympäristön kielen tukea- ajattelu, koska kotiympäristössä puhutaan ainoastaan äidinkieltä ja päiväkodissa ainoastaan suomea (Hassinen 2005, 43).

Kuva 9. L7:n sosiaalisen ympäristön kartta.

Päiväkodissa lapsi on kevään 2014 aikana reipastunut puhumaan suomen kieltä. Lapsi ottaa kontaktia sekä aikuisiin että lapsiin. Hänellä on paljon päiväkodissa ystäviä, joiden merkitystä hän korosti myös ”Minä päiväkodissa” piirustuksessa. Keväästä 2014 syksyyn 2014 Kettu- testin pisteet laskivat tasaisesti jokaisessa

osiossa. Lapsella on ollut syömisen kanssa ongelmia aiemmin, mutta syksyllä 2014 ongelmat ovat vähentyneet, joten lapsella riittää energiaa leikkiä toisten lasten kanssa ja omaksua suomen kieltä, kun hän syö tarpeeksi. Lapsi puhuu suomeksi ajoittain pitkiäkin lauseita. Syksyllä 2014 lapsi on ollut innokas tulkkaaja muutamalle lapselle, jotka puhuvat samaa äidinkieltä, mutta eivät osaa vielä sujuvasti suomen kieltä. Lasten käyttäminen tulkkina ei ole suositeltavaa, koska aikuisten ja lasten valtasuhteet saattavat kärsiä (Svensk 2001, 186). Olen sallinut lapsen tulkkauksen, jos hän on itse siihen tehnyt aloitteen ja hän haluaa tulkata ystäväänsä. En ole pyytänyt lasta tulkkaamaan. Lapsi on innokas ja aktiivinen päiväkodin toiminnassa esimerkiksi aamupiirillä hän viittaa ahkerasti ja osaa lausua suomeksi esimerkiksi vuoden 2014.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä pääluvussa keskityn tutkimukseni johtopäätöksiin ja niiden pohjalta esitän muutamia parannusehdotuksia. Tutkimuskysymykseni olivat: ”Miten oppimisympäristö ja erityisesti lapsen sosiaalinen ympäristö on yhteydessä suomen kielen omaksumiseen?”, ”Eläkö maahanmuuttajataustainen lapsi kahdessa eri kielimaailmassa?” ja ”Miten sosionomi (AMK) voi tukea maahanmuuttajataustaisen lapsen kasvua kaksikieliseksi lapseksi ja suomalaisen yhteiskunnan jäseneksi?” Tutkimukseni tavoitteena oli lisätä tietoisuutta maahanmuuttajataustaisista lapsista sekä lasten suomen kielen oppimisympäristöistä, jotta osasimme tukea paremmin heidän kokonaisvaltaista hyvinvointiaan, kasvuaan kaksikieliseksi lapsiksi ja suomalaisen yhteiskuntamme jäseniksi.

Varhaiskasvatuksen yhtenä tavoitteena oli maahanmuuttajataustaisten lasten toiminnallinen kaksikielisyys. Yhdellä tutkimukseeni osallistuvalla lapsella tavoite on jo saavutettu. Monella lapsella tähän päämäärään on vielä matkaa, mutta on tärkeää huomioida lapsen yksilölliseen kielen kehitykseen tarvittava aika.

Kettu- testin helpoin osio tutkimukseeni osallistuneille lapsille oli toimintaohjeiden noudattaminen. Havainnointini perusteella päiväkodissa lapsille sanotaan paljon ohjeita ja neuvoja, kuten ”Laita hanskat käteesi” tai ”Sano kiitos”. Kun taas esimerkiksi taivutusmuodot tai kertova puhe jäävät päiväkodissa usein vähemmälle huomiolle ja taivutusmuodot vaativat lapselta jo melko hyvää kieli taitoa. Yleisesti ottaen vaikeinta lapsille olivat taivutusmuodot sekä paikan ilmaisut kuten ”päälle”, ”alle” tai ”taakse”. Kerroin huomioistani päiväkodin henkilökunnalle ja erityisesti paikan ilmauksiin on nyt kiinnitetty huomiota ja niitä on harjoiteltu esimerkiksi lasten jumppatuokioilla.

Kerava- tutkimuksen tuloksissa ilmeni lapsen ja äidin suomen kielen taitotason yhteys. Kerava- tutkimuksessa oli mukana myös jo kaksikielisiä lapsia ja lapsia, joiden perheissä puhuttiin suomea. Kerava- tutkimuksen mukaan, jos äiti puhuu hyvin suomea, myös lapsi puhuu hyvin suomea. Tutkimuksessani ilmeni samoja piirteitä, vaikka kohderyhmäni oli hieman erilainen. En tehnyt vanhemmille

kielitestistä, mutta arvioin heidän kielitaitoaan havainnoinnin ja päivittäisen kommunikointitaidon pohjalta. Esimerkiksi yhteensä Kettu- testissä parhaat pisteet saivat L1 ja L6, joiden äitien haastattelut olivat ainoat, jotka suoritin ilman tulkkia, koska he puhuvat sujuvaa suomen kieltä. Näillä kahdella perheellä oli myös paljon sosiaalisia suhteita sekä suomalaistaustaisiin että maahanmuuttajataustaisiin. Äitien, jotka tarvitsivat tulkkia, lasten Kettu- testien pisteet olivat alhaisemmat. Mistä ilmiö johtuu? Voisiko taustalla olla perheen monipuoliset sosiaaliset suhteet myös suomalaisiin? Miten vanhempien ja lasten kielitaitoa saataisiin kehitettyä? Miten maahanmuuttajaperheet ja suomalaiset perheet saataisiin tekemään enemmän yhteistyötä ja ystävystymään keskenään? Kehitettävä idea voisi olla avoimen varhaiskasvatuksen lisääminen, esimerkiksi kesäloman aikana vanhemmat voisivat tulla lastensa kanssa kerhotyypiseen toimintaan, jossa toiminta perustuu suomen kielelle. Perheet kohtaisivat toisia perheitä, heidän sosiaalinen verkostonsa laajenisi sekä vanhemmat ja lapset omaksuisivat yhdessä suomenkieltä. Ystäväperhetoimintaa voisi myös laajentaa. Esimerkiksi eräällä pienemmällä paikkakunnalla varauduttiin etukäteen maahanmuuttajien tuloon ja heille haettiin paikallislehdessä jo valmiiksi suomalaisia ystäväperheitä, jotta he ovat heti kotoutumisvaiheessa auttamassa maahanmuuttajia.

Eläkö maahanmuuttajataustainen lapsi täysin erilaisissa kielimaailmoissa kotona ja päiväkodissa? Tutkimuksessani kolmen lapsen kotiympäristössä he eivät puhu eivätkä kuule suomen kieltä kenenkään läheisen ihmisen kanssa. Näillä lapsilla kielimaailmat kodin ja päiväkodin välillä ovat hyvin erilaiset. Kotiympäristössä puhutaan ainoastaan äidinkieltä ja päiväkodissa ainoastaan suomen kieltä. Neljä tutkimukseen osallistuvaa lasta puhui vanhempiensa kanssa äidinkieltään, mutta lapsilla oli lisäksi kotiympäristössä vähintään yksi henkilö, jonka kanssa he kommunikoivat suomeksi. Myöskään kyseisessä päiväkodissa ei hyödynnetä ehkä riittäväällä tavalla lasten erilaisia kielitaustoja. Miten kuilua näiden kahden tärkeän ympäristön välillä saataisiin kavennettua? Voitaisiko kotona hyödyntää suomen kieltä tai päiväkodissa lapsen äidinkieltä? Esimerkiksi päiväkodissa voitaisiin harjoitella ruokailun yhteydessä sanomaan eri kielillä ”kiitos” ja ”ole hyvä”. Olisi myös hienoa, jos päiväkoteihin olisi mahdollista lisätä myös lasten äidinkielen opetusta. Esimerkiksi tällä hetkellä tutkimukseni päiväkodissa on paljon samaa

äidinkieltä puhuvia lapsia, olisiko mahdollista saada heille äidinkielen opetusta päiväkotiin, mitä siellä on joskus aikaisemminkin ollut?

Sosionomin (AMK) koulutuksessa korostuu muun muassa monikulttuurisuus, perhetyö, moniammatillisuus, palvelujärjestelmän tuntemus, kokonaisvaltainen näkemys lapsen ja perheen hyvinvoinnista sekä varhaiskasvatuksen näkökulma. Tärkeää on myös työntekijän oma asenne erilaisuutta kohtaan ja kyky kohdata erilaisista kulttuureista tulevia henkilöitä. Avoin asenne ja ennakkoluulottomuus auttavat hyvin paljon kommunikoinnissa maahanmuuttajataustaisten henkilöiden kanssa. Kielitaito ja kulttuuritietämys helpottavat paljon arkea maahanmuuttajaperheiden kanssa. Varhaiskasvatuksessa on välttämätöntä katsoa lasta ja hänen perhettään kokonaisuutena, jotta voi auttaa ja tukea heitä. Maahanmuuttajaperheen kohdalla kasvatuskumppanuuden merkitys korostuu, jotta pyrittäisiin ymmärtämään koti- ja päiväkotiympäristön toimintaa ja ajatuksia molemmin päin. Vuorovaikutteinen kasvatuskumppanuus myös helpottaa esimerkiksi lapsen kielellisiin ongelmiin puuttumista. Näitä kaikkia ominaisuuksia sosionomi (AMK) tarvitsee, jotta voisi tukea lapsen kasvua kohti kaksikieliseksi lapseksi ja sitä kautta vähitellen koko suomalaisen yhteiskunnan jäseneksi.

LÄHTEET

- Aaltonen, R., Lehtinen, T., Leppänen, K., Peltonen, T., Tarvo, M-T., Tuunainen, P. & Viherä- Toivonen, A. 2008. Havainnointi ja pedagoginen tuki 3-5- vuotiaiden lasten varhaiskasvatuksessa. Helsingin kaupunki: Sosiaalivirasto. Oppaita ja työkirjoja .
- A 29.7.2005/608. Asetus sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista.
- Alasuutari, P. 1999. Laadullinen tutkimus. Jyväskylä: Gummeruksen kirjapaino.
- Alitolppa-Niitamo, A., Söderling, I. & Fågel, S. 2005. Olemme muuttaneet: Näkökulmia maahanmuuttoon, perheiden kotoutumiseen ja ammatillisen työn käytäntöihin. Helsinki: Väestöliitto.
- Amramovitch, R., Pepler, D. & Corter, C. 1982. Patterns of sibling interaction among preschool- age children. Teoksessa M. E. Lamb & B. Sutton- Smith. Sibling relationships. Their nature and significance across the lifespan. New Jersey: Hillsdale.
- Arnberg, L. 1989. Tavoitteena kaksikielisyys. Suomentanut Outi Peck. Gummerus Jyväskylä: Kirjapaino Oy.
- Baker, C. 2006. Foundations of bilingual education and bilingualism. Clevedon: Multilingual Matters.
- Blomberg- Kantsila, I. 2007. Kielimuurin läpi ihmisten lähelle. Lastentarha (5), 36-38.
- Eerola- Pennanen, P. 2013. Yksilönä vaan ei yksin. Lapset minuuden muodostajina päiväkodissa. University of Jyväskylä.
- Gyekye, M. & Rouhila, M. 2007. Työkalupakki. Välineitä suomi toisena kielenä- opetukseen. Helsinki: Helsingin kaupungin sosiaalivirasto.
- Hakkarainen, P. 2002. Kehittävä esiopetus ja oppiminen. Jyväskylä: PS- kustannus.
- Halme, K. & Vataja, A. 2011. Monikulttuurinen varhaiskasvatus ja esiopetus. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.
- Hanhilampi, K., Hannelius, R., Jousenkylä, E., Komonen, V., Leppänen, P., Liimola, A., Salomaa- Niemi, S., Vehmas, A. & Viitasaari L. 2007. Tampereen varhaiskasvatussuunnitelma 2007. Hyvinvointipalvelut.
- Hassinen, S. 2005. Lapsesta kasvaa kaksikielinen. Finn Lectura.
- Helminen, J. 2006. Elämä koettelee, tuki kannattelee. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus. Helsinki: PS- kustannus.

- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2004. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Hujala, E., Puroila, A-M., Parrila- Haapakoski, S. & Nivala, V. 1998. Päivähoidosta vahaiskasvatukseen. Jyväskylä: Gummeruksen kirjapaino.
- Hujala- Huttunen, E. & Nivala, V. 1996. Yhteistyö päivähoidossa. Kasvatuksen lapsikohtainen suunnittelu yhteistyössä vanhempien kanssa. Oulu: Oulun yliopisto.
- Hutchby, I. & Moran- Ellis, J. 1998. Children and social competence. Arenas of action. London- Washington D.C.: The Falmer Press.
- Laine, R., Nissilä, L. & Sergejeff, K. 2007. Luku- ja kirjoitustaidon opetus aikuisille maahanmuuttajille. Eväitä, esimerkkejä ja kokemuksia. Helsinki: Opetushallitus.
- Lappalainen E., Mäkelä M. & Tuominen, J. 17.9.2013. [Verkojulkaisu] Tilastokeskus. [Viitattu 16.6.2014] Saatavana: http://www.stat.fi/tup/vl2010/art_2013-09-17_001.html
- Laurinen, L. (toim.) 1998. Koti kasvattajana, elämä opettajana. Kasvatus- ja oppimiskulttuurit tutkimuskohteina. Juva: WSOY.
- Leiwo, M. 1989. Lapsen kielen kehitys. Helsinki: Yliopistopaino.
- Liebkind, K. 2006. Monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa. Helsinki: Gaudeamus.
- Julkunen, K. 1998. Vieraan kielen oppiminen: A2-kielen opiskelijoiden oppimisstrategiat ja opiskelun kokeminen. Joensuun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia 73.
- Järvinen, R. 2006. Teoksessa Elämä koettelee, tuki kannattelee. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen julkaisu. Jyväskylä: PS- kustannus.
- Lipsanen, U. 2008. Koti on alku ja vanhempien välinen suhde lapsen koti. Irti (2), 4- 5.
- Kaikkonen, P. 1994. Kulttuuri ja vieraan kielen oppiminen. Juva: WSOY.
- Kalliala, M. 1999. Enkeliprinsessa ja itsari liukumäessä: leikkikulttuuri ja yhteiskunnan muutos. Helsinki. Gaudeamus.
- Kallioniemi, A. & Luodeslampi, J. 2008. Moniuskontoinen koulu oppimisympäristönä. Helsinki: LK- kirjat.
- Kanervo, S. & Saarinen, T. 2004. Kulttuurit keskuudessamme. Turku: Turun kulttuurikeskus, kansainvälinen kohtaamispaikka.
- Kansanen, P. 2004. Opetuksen käsitemaailma. Jyväskylä: PS- kustannus.
- Karasma, K. 2012. Suomi toisena kielen opetustieteen perusteet. Vantaa: Hansaprint Oy.

- Karila, K., Kinos, J. & Virtanen, J. 2001. Varhaiskasvatuksen teoriasuuntauksia. PS- Kustannus.
- Karila, K. 2006. Kasvatuskumppanuus vuorovaikutussuhteena. Teoksessa Karila, K., Alasuutari, M., Hännikäinen, M., Nummenmaa, A. R., & Rasku-Puttonen, H. Kasvatusvuorovaikutus. Tampere: Vastapaino.
- Karppinen, S., Puurula, A. & Ruokonen, I. 2001. Taiteen ja leikin lumous. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab.
- Kartovaara, L. & Sauli, H. 2007. Suomalainen lapsi. Tilastokeskus. [Viitattu 10.8.2014] Saatavana: http://www.stat.fi/ajk/tapahtumia/2007-04-12_esittely_suomi_lapsi.pdf
- Kirk, J. & Miller, L. M. 1986. Reliability and validity in qualitative research. Beverly Hills: Sage publications.
- Kivijärvi, T. 2011. Maahanmuuttajataustaisen lapsen ja perheen tukeminen. Teoksessa E. Hujala & L. Turja (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS- kustannus, 246- 259.
- Korhonen, R. 2010. Lapset oppivat kulttuuriperinnettä yhdessä toistensa kanssa. ”Sulle annan kukkaset”. Teoksessa Turja, L. & Fonsen, E. (toim.) 2010. Suuntana laadukas varhaiskasvatus. Professori Eeva Hujalan matkassa. Tampere: Juvenes.
- Korpilahti, P. & Eilomaa, P. 2001. Kettu- testin käsikirja ja ohjeet käyttäjälle. Helsinki: Invapaino.
- Kronqvist, E-L. & Kumpulainen, K. 2011. Lapsuuden oppimisympäristöt. Ehea polku varhaiskasvatuksesta kouluun. Helsinki: WSOY pro Oy.
- Kyrönlampi- Kylmänen, T. 2007. Arki lapsen kokemana. Eksistentiaalisfenomenologinen haastattelututkimus. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Lehtinen, A. 2009. Lapset toimijoina päiväkodin vertaissuhteissa. Teoksessa Alanen, L. & Karila, K. Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta. Tampere: Vastapaino.
- Liebkind, K. 2006. Monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa. Helsinki: Gaudeamus.
- Maahanmuuttajatyön kehittäminen varhaiskasvatuksessa. 2007.Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Manninen, J., Burman, A., Koivunen, A., Kuittinen, E., Luukkanel, S., Passi, S., & Särkkä, H. 2007. Environments that support learning.Introduction to learning environments approach. Helsinki: Finnish National Board of Education.
- Moore, T. The impact of neighbourhood physical and social environments on child and family well-being. Murdoch Childrens Research Institute. [Viitattu 20.9.2014] Saatavana:

http://www.rch.org.au/uploadedFiles/Main/Content/ccch/place_based_round_table-tmoore.pdf

- Nurmilaakso, M. & Välimäki, A-L. 2011. Lapsi ja kieli, Kielen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Unigrafia Oy. Helsinki: Yliopistopaino.
- Oksi- Walter, P., Roos, J. & Viertola- Cavallari, R. 2009. Monikulttuurinen perhe. Helsinki: Arkki.
- Oppiminen oppimistyyli- ja-strategiat. Itä- Suomen yliopisto. [Viitattu: 9.9.2014]
Saataavana: <http://www.uef.fi/fi/aducate/oppiminen>
- Paavola, H. & Talib, M. 2010. Kulttuurinen moninaisuus päiväkodissa ja koulussa. Jyväskylä: PS-kustannus
- Parker J., Stimpson J. 2004. Sisarussuhteet: kilpailua ja rakkautta. Helsinki: Otava.
- Porvoon varhaiskasvatuksen suomi toisena kielenä –opetus. Porvoon kaupunki.
[Viitattu 11.9.2014] Saataavana:
<http://peda.net/veraja/porvoo/paivahoito/s2/suomi/moni>
- Porvoon varhaiskasvatuksen kartoitus- ja havainnointi menetelmät. Porvoon kaupunki.
[Viitattu 12.9.2014] Saataavana:
<http://peda.net/veraja/porvoo/paivahoito/s2/suomi/kartoitus>
- Pulkkinen, L. 2002. Mukavaa yhdessä. Sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys. Keuruu: PS- kustannus.
- Rapo, M. 2011. Kuka on maahanmuuttaja? [Viitattu 11.8.2014]. Tilastokeskus.
Saataavana: http://www.stat.fi/artikkelit/2011/art_2011-02-15_003.html?s=0
- Ruokonen, I., Rusanen S. & Välimäki, A-L. (toim.) 2009. Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Helsinki: Yliopistopaino.
- Räsänen, R. 2005. Etninen moninaisuus koulujen haasteena. Teoksessa Kiilakoski, T., Tomperi, T. & Wuolikoski, M. Kenen kasvatus? Kriittinen pedagogiikka ja toisinkasvatuksen mahdollisuus. Tampere: Vastapaino.
- Räty, M. 2002. Maahanmuuttaja asiakkaana. Helsinki: Tammi.
- Rönholm, R. (1999). Identiteetin lähteillä. Kulttuurijuuret minuuden ja opiskelun osana. Sarja C. Osa 152. Turun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Turun opettajankoulutuslaitos.
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. [Viitattu 1.10.2014] Saataavana:
<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>.
- Salminen, A. 2005. Pääjalkainen. Kuva ja havainto. Hollola: Salpausselän kirjapaino.

- Silven, P. 2011. Monikulttuurinen varhaiskasvatus. Hyvinkään MONIKU- opas 2011. [Viitattu 9.9.2014] Saatavana: <http://www.hyvinkaa.fi/Tiedostot/Varhaiskasvatuspalvelut/Erityisp%C3%A4iv%C3%A4hoito/MONIKUOPAS2011.pdf>
- Svensk, M. (2001). Yhteistyö huoltajien kanssa. Teoksessa Högström, B., & Saloranta, O. Esiopetus tavoitteellisen oppimispolun alkuna. Helsinki: Opetushallitus.
- Syrjäläinen, E. (toim.), Eronen, A. (toim.) & Värri, V-M. (toim.) 2007. Avauksia laadullisen tutkimuksen analyysiin. Tampere: Juvenes Print.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2007. Maahanmuuttajatyön kehittäminen varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Tampereen suomi toisena kielenä suunnitelma. Tampereen kaupunki. [Viitattu 10.8.2014] Saatavana: <http://www.tampere.fi/tiedostot/54z2M84GZ/s2.pdf>
- Tuomi, J. & Sarajävi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummeruksen kirjapaino.
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2005. Sosiaali- ja terveysalan tutkimis- ja kehittämiskeskus. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Viinämäki, L. 2008. 14 puheenvuoroa sosionomejen (AMK) asemasta Suomen hyvinvointijärjestelmässä. Kemi- Tornion ammattikorkeakoulun julkaisu. Anjalankoski: SOLVER palvelut Oy.
- Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.
- Väestö- ja kuolemansyytilastot. Tilastokeskus. [Viitattu 8.9.2014] Saatavana: http://tilastokeskus.fi/til/vamuu/2014/03/vamuu_2014_03_2014-04-24_tie_001.fi.html
- Väestörakenne. Tilastokeskus. [Viitattu 1.9.2014] Saatavana: http://tilastokeskus.fi/til/vaerak/2013/vaerak_2013_2014-03-21_tie_001.fi.html?ad=notify

LIITTEET

LIITE 1 Kirje lasten vanhemmille

Hei!

Minä teen koulussa lopputyönä tutkimuksen, jossa tutkin kaksikielisten lasten suomen kielen kehitystä kotona ja päiväkodissa. Teen tutkimuksen tässä päiväkodissa. Pyydän mukaan kaikkia ryhmän lapsia, joiden äidinkieli on muu kuin suomi.

Tarkoituksena on tehdä lapsille suomen kielen Kettu- testi ennen lasten kesälomaa ja heti kesäloman jälkeen syksyllä. Syksyllä pyytäisin teitä vanhempia vastaamaan myös haastatteluun, jossa kysyn esimerkiksi kenen kanssa lapsi leikkii tai puhuuko lapsi suomen kieltä kotona. Syksyllä pidän myös piirustustuokioita, joiden aiheena ovat ”Minä kotona” ja ”Minä päiväkodissa”. Tarvittaessa saisin käyttää lastenne piirustuksia nimettömänä työssäni.

Tutkimukseeni ei ole pakko osallistua. Olisin kuitenkin iloinen, jos saisin monta lasta tutkimukseen mukaan. Työssäni en käytä lapsesi nimeä eikä häntä voida siitä tunnistaa. Tutkimukseni julkaistaan osoitteessa: www.theseus.fi.

Pyydän teitä palauttamaan tämän paperin päiväkotiin 20.5.2014 mennessä. Jos et ymmärtänyt jotakin kohtaa tai haluat tietää tutkimuksesta enemmän, voit kysyä minulta tai päiväkodin työntekijöiltä lisää.

Terveisin Maria Kyrölä

Lapseni saa osallistua tutkimukseen ( )

Lapseni ei saa osallistua tutkimukseen ( )

Päivämäärä:

Lapsen nimi:

Huoltajan allekirjoitus:

LIITE 2 Kirje lasten vanhemmille englanniksi

Dear parents!

I'm working on my final project, it is about research bilingual children and their Finnish language development. I'm interested in children's linguistic development in two different social environments (home and day care). The survey of the research will take place in this day care center. I will ask every bilingual children in this group (mother language isn't Finnish) to join my project.

My idea is to use the Kettu- test before children's summer holiday and after the holiday. I would like to know what your child has done during the holiday, whether she has spoken Finnish with anyone. I am going to organized drawing lessons "Me at home" and "Me at kindergarten". If you don't mind I would like to use those drawings in my thesis. That's why I would like you to fill the form provided before the summer holiday.

It's not compulsory to join the project, yet it would be an honor to receive as much help as I could get for the research. The children's names would be kept anonymous, for your convenience. You would find the research on this website: www.theseus.fi

Finally, I kindly ask you to return this paper back to day care center by 20.5.2014. If you have any questions please do not hesitate to contact me.

Thank you!

Maria Kyrölä

We would like to join to the project (   )

We don't want to join to the project (   )

Day:

Child's name

:Parent's signature:

LIITE 3 Haastattelun pohja

Oppimisympäristö jaetaan fyysiseen, sosiaaliseen, tekniseen, paikalliseen ja didaktiseen ympäristöön. Haastattelussani keskityn eniten sosiaaliseen ympäristöön. Haastattelun tarkoituksena on kartoittaa lapsen kodin oppimisympäristöä erityisesti suomen kielen omaksumisen kannalta. Haastattelen lapsen vanhempia käyttäen tarvittaessa kielivaikeuksien vuoksi vanhempien äidinkielen tulkkia apuna.

- Miten näette lapsen äidinkielen kielitaidon? Entä suomen kielen taidon?
- Millaisia puutteita havaitsette? Saatteko tukea? Millaista ja mistä?

Fyysinen ympäristö: Konkreettinen asumispaikka.

Sosiaalinen ympäristö: Lapsen sosiaaliset suhteet kotiympäristössä.

- Kenen kanssa lapsi asuu?
- Mitä kieliä kotona puhutaan? Mitä kieltä sisarukset keskenään puhuvat?
- (Kuinka hyvin sisarukset osaavat suomea?)
- Ketkä perheen jäsenet asuvat ulkomailla, joiden kanssa ollaan paljon tekemisissä? Missä?
- Pitääkö lapsi heihin yhteyttä ja kuinka usein?
- Ketä lapsen kaveripiiriin kuuluu?
- Kuinka he usein tapaavat? Mitä kieliä puhuvat?
- Onko lapsella harrastustoimintaa? Mitä/kuinka usein?
- (Miten vietätte vapaa-aikaa?)
- Tapaatteko muita maahanmuuttajaperheitä? (vertaisryhmät)
Tai suomalaisia perheitä?

Tekninen ympäristö:

Katsooko lapsi TV:tä/videoita/elokuvia/musiikkia/videopelejä/pelikonsoleita?
Kuinka usein ja millä kielellä?

Paikallinen ympäristö: Kulttuuri, yhteisö/järjestö toiminta

- Käyttekö kirjastossa tai osallistutteko muuhun kulttuuritoimintaan?
- Osallistutteko yhteisön tai järjestön toimintaan? Esim. uskonnollinen toiminta

Didaktinen ympäristö: Materiaalit, pedagogiikka

- Luetteko lapselle kirjoja? Millä kielellä?